

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1895.   Andra Kammaren.   N:o 19.

Måndagen den 18 mars.

Kl. 1 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande mars.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *V. L. Groll* aflemnade Kongl. Maj:ts skrifvelse till Riksdagen, om utväljande af särskilde deputerade att med Konungen öfverlägga; gifven Stockholms slott den 18 mars 1895; varande denna skrifvelse af följande lydelse:

Kongl. Maj:t vill härmed äska, att särskilde deputerade må, jemlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, af Riksdagen utväljas för att med Konungen öfverlägga.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

V. L. Groll.

Efter uppläsande häraf och sedan herr talmannen jemväl låtit uppläsa § 50 i riksdagsordningen, beslöt kammaren, uppå hemställan af herr talmannen, att nästa onsdag den 20 dennes företaga val af de i den kongl. skrifvelsen omförmälda särskilde deputerade.

§ 3.

Fortsattes de från senaste sammanträdet uppskjutna omröstningar öfver de i bevillningsutskottets memorial n:o 9 föreslagna och af båda kamrarna godkända voteringspropositioner rörande åtskilliga frågor, deri kamrarna fattat olika beslut; och utföllo dessa omröstningar på följande sätt:

Gemensamma omröstningar.

18:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 9, punkt. 6).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att tullsatsen för
Andra Kammarens Prot. 1895. N:o 19.

Gemensam-
ma omröst-
ningar.
(Forts.)

ris, oskaladt, eller paddy skall höjas till 3 kronor 70 öre per 100 kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, beslutit, att tullsatsen för ifrågavarande artikel skall bestämmas till 3 kronor 15 öre pr 100 kilogram.

Sedan voteringsseklarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsseklarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu seklarnes öppnande och uppräkn- ning och utföll omröstningen med 87 Ja och 130 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kam- maren samtidigt anstald, hade utfallit med ..... 111 Ja och 22 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller ..... 87 Ja och 130 Nej,
sammanräkningen visar ..... 198 Ja och 152 Nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

19:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 9, punkt. 7).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att tullen å gryn, ris-, och rismjöl skall höjas till 6 kronor 50 öre pr 100 kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, be- slutit, att tullsatsen för ifrågavarande varuslag skall bestämmas till 5 kronor 25 öre per 100 kilogram.

Sedan voteringsseklarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsseklarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu seklarnes öppnande och uppräkn- ning och utföll omröstningen med 85 Ja och 130 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som,

enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kam-
maren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 113 Ja och 22 Nej,
hvad, då dertill läggas Andra Kammarens
röster eller ..... 85 Ja och 130 Nej,
sammanräkningen visar ..... 198 Ja och 152 Nej;
och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt
i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

*Gemensam-
ma omröst-
ningar.
(Forts.)*

20:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 9, punkt. 8).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att tullsatsen för
mjöl af arrowrot och andra vegetabilier, som ej kunna inbegripas
under spannmål eller hänföras till medicinalier, skall bestämmas till 6
kronor 50 öre per 100 kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, be-
slutit, att åsätta ifrågavarande varuslag en tull af 5 kronor 25 öre
per 100 kilogram.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd
och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått,
att voteringsedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jem-
väl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och upprä-
kning och utföll omröstningen med 106 Ja och 108 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, en-
ligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kam-
maren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 109 Ja och 22 Nej,
hvad, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller ..... 106 Ja och 108 Nej,
sammanräkningen visar ..... 215 Ja och 130 Nej;
och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt
i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

21:sta omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 9, punkt. 9).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att kli, alla slag,
skall åsättas en tull af 30 öre per 100 kilogram, röstar

Ja;

Gemensam-
ma omröst-
ningar.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, beslutit, att kli, alla slag, fortfarande skall åtnjuta tullfrihet.

Sedan voteringsseklarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsseklarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu seklarnes öppnande och uppräkn- ning och utföll omröstningen med 82 Ja och 136 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kam- maren samtidigt anstald, hade utfallit med ..... 93 Ja och 43 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller ..... 82 Ja och 136 Nej,

sammanräkningen visar ..... 175 Ja och 179 Nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

22:dra omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 9, punkt. 11).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att å artikeln potates, äfven krossad eller rifven, sättes en tull af 50 öre per 100 kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, be- slutit, att tullfrihet skall bibehållas för ifrågavarande artikel.

Sedan voteringsseklarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsseklarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu seklarnes öppnande och uppräkn- ning och utföll omröstningen med 81 Ja och 137 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kam- maren samtidigt anstald, hade utfallit med ..... 78 Ja och 57 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller ..... 81 Ja och 137 Nej,

sammanräkningen visar ..... 159 Ja och 194 Nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

*Gemensam-
ma omröst-
ningar.
(Forts.)*

23:dje omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 9, punkt. 12).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att tullsatsen för fläsk, andra slag, skall höjas till 20 öre per kilogram, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, beslutit, att nu gällande tullsats för ifrågavarande artikel skall bibehållas oförändrad.

Sedan voteringsedlarna blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsedlarna för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknings och utföll omröstningen med 76 Ja och 141 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 72 Ja och 64 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller ..... 76 Ja och 141 Nej,
sammanräkningen visar ..... 148 Ja och 205 Nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

24:de omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial n:o 9, punkt. 13).

Den, som, i likhet med Första Kammaren, vill, att det väckta förslaget om tullfri införsel öfver Funäsdalen af fläsk, andra slag, afslås, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra Kammaren, beslutit bifalla förslaget, att fläsk, andra slag, skall få tullfritt till riket införas öfver Funäsdalen.

*Gemensam-
ma omröst-
ningar.*
(Forts.)

Sedan voteringsedlarna blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad, äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsedlarna för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräkn- ning och utföll omröstningen med 94 Ja och 122 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kam- maren samtidigt anställd, hade utfallit med ..... 107 Ja och 22 Nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens

röster eller ..... 94 Ja och 122 Nej,
sammanräkningen visar ..... 201 Ja och 144 Nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverenestämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 4.

Efter föredragning af Kongl. Maj:ts på kammarens bord hvilande proposition till Riksdagen, angående utvidgning af Marma skjutfält, beslöt kammaren öfverlemna samma proposition till behandling af statsutskottet.

§ 5.

Härefter föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet herr *J. Mankells* i senaste sammanträdet bordlagda motion n:o 171.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *P. Truedsson* under fjorton dagar från och med morgondagen.

§ 7.

Justerades två protokollsutdrag.

§ 8.

Till bordläggning anmälde:

bevillningsutskottets memorial, n:o 10, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande det i bevillningsutskottets memorial n:o 9 framställda förslag till voteringsproposition med anledning af kamrar- nes skiljaktiga beslut i 6:te och 7:de punkterna af utskottets betän- kande n:o 2, angående vissa ännu oafgjorda delar af tullbevillningen.

Kammaren beslöt, att detta ärende skulle å föredragningslistan för morgondagens sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit tvenne gånger bordlagda.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,57 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Tisdagen den 19 mars.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 i denna månad.

§ 2.

Föredrogos och bordlades för andra gången:

statsutskottets utlåtande n:o 6;

lagutskottets utlåtanden n:is 21, 22 och 23.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 7;
samt

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtauden n:is 8
och 9.

§ 3.

Efter föredragning vidare af bevillningsutskottets memorial, n:o 10, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande det i bevillningsutskottets memorial n:o 9 framställda förslag till voteringsproposition med anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i sjetten och sjunde punkterna af utskottets betänkade n:o 2, angående vissa ännu oafgjorda delar af tullbevillningen, blefvo de i förstnämnda memorial föreslagna propositioner af kammaren godkända.

§ 4.

Justerades ett protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 3,10 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.

Onsdagen den 20 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 13 innevarande månad förda protokoll.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare herr J. A. Johansson i Bastholmen i följd af sjukdom (Influenta) är förhindrad att i dag bevista kammarens sammanträde, intygar

Stockholm den 20 mars 1895.

Thure Hellström,
Leg. läkare.

Att herr riksdagsmannen A. P. Gustafsson, som lider af ansigts-ros, f. n. icke kan infinna sig vid riksdagsförhandlingarna, intygas.

Stockholm den 20 mars 1895.

C. Th. Scholander,
Distriktsläkare.

Riksarkivarien herr C. T. Odhner lider af *rheumatisk hufvudvärk* och är på grund deraf urståndsatt att under de närmaste dagarna lemna sin bostad, hvilket härmed på heder och samvete intygas.

Stockholm den 19 mars 1895.

E. G. Johnson,
M. Dr.

§ 3.

Jemlikt förut fattadt beslut företogos nu val af tjugufyra valmän och sex suppleanter för att utse Riksdagens fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret jemte deras suppleanter; och befunnos efter valförrättningarnes slut hafva blifvit utsedde:

till *valmän*:

Herr <i>C. W. Collander</i>	med 198 röster,
» <i>Jak. Erikson</i> från Stockholm	» 198 »

Herr	<i>A. G. Gyllensvärd</i>	med 198 röster,
»	<i>A. Henricson</i>	» 198 »
»	<i>K. E. Holmgren</i>	» 198 »
»	<i>G. Jansson i Krakerud</i>	» 198 »
»	<i>J. P. Jansson i Saxhyttan</i>	» 198 »
»	<i>J. Johnsson i Bollnäs</i>	» 198 »
»	<i>Lasse Jönsson</i>	» 198 »
»	<i>A. Lilljeqvist</i>	» 198 »
»	<i>A. V. Ljungman</i>	» 198 »
»	<i>A. W. Nilson från Lidköping</i>	» 198 »
»	<i>L. Norrby</i>	» 198 »
»	<i>A. Persson i Mörarp</i>	» 198 »
»	<i>J. Persson från Arboga</i>	» 198 »
»	<i>E. Svensson från Karlskrona</i>	» 198 »
»	<i>N. Wallmark</i>	» 198 »
»	<i>N. Åkesson</i>	» 198 »
»	<i>C. A. Bokström</i>	» 195 »
»	<i>J. Bromée</i>	» 194 »
»	<i>M. G. Bruzelius</i>	» 154 »
»	<i>J. H. E. Dieden</i>	» 154 »
»	<i>O. Persson i Killebäckstorp</i>	» 154 »
och	» <i>J. E. Schödén</i>	» 154 »

samt

till suppleanter:

Herr	<i>C. Wallis</i>	med 177 röster,
»	<i>O. Anderson i Hasselbol</i>	» 173 »
»	<i>H. E. Ahrenberg</i>	» 172 »
»	<i>R. V. Ramstedt</i>	» 164 »
»	<i>N. Svensson i Olseröd</i>	» 162 »
och	» <i>T. Zetterstrand</i>	» 161 »

§ 4.

Sedan Kongl. Maj:t i skrifvelse till Riksdagen den 18 innevarande månad äskat, att särskilde deputerade måtte, jemlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, af Riksdagen utväljas för att med Konungen överlägga, företogs nu, enligt derom förut af kammaren fattadt beslut, val af nämnde deputerade; och blefvo dertill utsedde:

Herr	<i>O. Jonsson i Hof</i>	med 205 röster,
»	<i>O. Melin</i>	» 205 »
»	<i>A. P. Danielson</i>	» 203 »
»	<i>A. Persson i Mörarp</i>	» 173 »
»	<i>O. M. Höglund</i>	» 166 »
och	» vice talmannen <i>G. F. Östberg</i>	» 164 »

Närmast i röstetal kom herr *Lasse Jönsson* med 40 röster.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående två §§ omförmälda val; och skulle Riksdagens kanslideputerade genom utdrag af protokollet om valet af särskilde deputerade att med Konungen öfverlägga underrättas samt anmodas låta uppsätta och till kamrarne ingifva förslag till skrifvelse till Konungen med anmälan om nämnda val.

Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.

§ 6.

Till kammarens afgörande förelåg till en början konstitutionsutskottets utlåtande n:o 2, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af § 48 regeringsformen.

Till konstitutionsutskottets behandling hade hänvisats en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 17, deri herr *S. Palme* hemställt, att Riksdagen måtte antaga nedanstående förslag angående tillägg till § 48 regeringsformen att hvilatill vidare grundlagsenlig behandling

§ 48.

Konungens hof står under Dess enskilda styrelse; kunnande Han häruti förordna som Honom godt synes. Alla beställningar vid Sitt hof må Konungen efter behag tillsätta och derifrån afsätta, *dock må officerare i tjänst hvarken kunna till sådan beställning nämnas, ej heller eljest till hofstjenstgöring användas.*

Vidare hade uti en likaledes inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 156, herr *A. V. Ljungman* hemställt, bland annat, att såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling måtte af Riksdagen antagas följande förslag till ändrad lydelse af ifrågavarande § i regeringsformen:

§ 48.

Konungens hof står under Dess enskilda styrelse; kunnande Han häruti förordna som Honom godt synes. Alla beställningar vid Sitt hof må Konungen efter behag tillsätta och derifrån afsätta; *dock må med sådan beställning icke förenas embete eller tjänst, hvarom i 28 och 32 §§ förmäles.*

På anförda skäl hemstälde emellertid utskottet:

1:o) att herr *Palmes* motion n:o 17 icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

2:o) att herr *Ljungmans* motion n:o 156, i hvad den afser ändrad lydelse af § 48 regeringsformen, icke heller måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.»

Häremot hade reservationer anmälts:

af herrar *Bergius* och *Restadius* beträffande motiveringen till utskottets hemställan;

samt af herrar *Ljungman*, *Boström*, *Elowson*, *Olsson* i Maglehult, *Vahlin*, *Bengtsson* i Gullåkra, *Gyllensvärd*, *Johnsson* i Bollnäs och *Norman*, som ansett, att utskottet bort med anledning af motionerna

i Andra Kammaren n:o 17 och n:o 156, den senare i hvad den afser ändrad lydelse af § 48 regeringsformen, hemställa, Om ändrad lydelse af § 48 regeringsformen. (Forts.)
 det Riksdagen måtte antaga nedanstående förslag till ändrad lydelse af § 48 regeringsformen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

Regeringsformen.

§ 48.

Konungens hof står under Dess enskilda styrelse; kunnande Han häruti förordna, som Honom godt synes. Alla beställningar vid Sitt hof må Konungen efter behag tillsätta och derifrån afsätta; dock må med hofstjenst icke vara förenad anställning i statens tjenst.

Efter föredragning till en början af *punkten 1* yttrade:

Herr Ljungman: Då nio reservanter inom utskottet från Andra Kammaren framlagt en reservation, gående ut på att besvara båda motionerna, så skall jag hemställa, att båda punkterna måtte få föredragas på en gång.

Denna hemställan bifölls; i följd hvaraf herr talmannen nu lät uppläsa jemväl *punkten 2*, och lemnades derefter ordet ånyo till

Herr Ljungman, som nu anförde: Såsom kammaren torde finna, hafva nio reservanter inom utskottet från denna kammare afgifvit en reservation med hemställan om bifall till ett förslag till ändrad lydelse af ifrågavarande paragraf. Hos dessa reservanter gjorde sig nemligen gällande den meningen, hvarå äfven yrkande framställdes under debatten inom utskottet, att nämnda § måtte ändras derhän, att hofstjenst och statstjenst icke må förenas, på den grund att det ansågs principvidrigt, att sådana tjänster finge samtidigt innehafvas och att det icke kunde bestridas, att olägenheter voro förknippade med en sådan förening. Det har likväl, såsom ofta är fallet, när det gäller att affatta grundlagsparagrafer, varit förbundet med svårigheter att vinna en fullt tydlig formulering. Genom den motion, som jag afgifvit, tror jag dock, att full tydlighet vunnits, ehuru i viss mån på bekostnad af innehållet i så måtto, att principen att förening af hofstjenst och statstjenst icke skulle få ega rum ej kan enligt densamma göra sig fullt gällande, enär åtskilliga statstjänster, nemligen de till hvilka Konungen icke nämner, blifvit uteslutna genom hänvisningen till 28 och 32 §§ regeringsformen, hvilka §§ ju endast afse sådana tjänster, som af Konungen tillsättas.

Jag skall därför hemställa, att kammaren måtte bifalla berörda reservation med tillägg af ett par ord, som bringar reservationen inom de afgifna motionernas omfång. Förhållandet är nemligen det, att, då konstitutionsutskottet har motionsrätt, man der icke brukar så strängt hålla sig till motionärernas yrkanden, utan utskottet framställer sina önsknningar, sådana det anser sig böra uttrycka dem, men i kammaren har man icke denna rätt.

Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.
(Forts.)

Hvad åter betydelsen af ordet statstjenst beträffar, vill jag fästa uppmärksamheten uppå, att det svårligen kan betyda annat än sådan anställning i statens tjänst, för hvilken uppbäres aflöning enligt af Riksdagen fastställd aflöningsstat. Ordet statstjenst kan svårligen syfta på korporationers tjänstemän och således icke på kyrkans tjänstemän och ej heller på kommunernas, ty då 1809 års regeringsform skrefs, skilde man mycket noga mellan staten å ena sidan och korporationerna å den andra.

Jag får därför föreslå, att kammaren bifaller, att följande förslag till ändrad lydelse af § 48 regeringsformen måtte förklaras hvilande till vidare grundlagsenlig behandling:

Konungens hof står under Dess enskilda styrelse; kunnande Han häruti förordna, som Honom godt synes. Alla beställningar vid Sitt hof må Konungen efter behag tillsätta och derifrån afsätta; dock må med hofstjenst icke vara förenad sådan anställning i statens tjänst, hvar till Konungen nämner.

Herr Palme yttrade: Jag skulle angående den föreliggande frågan kunna yttra ganska mycket och jag skulle kunna ur egen erfarenhet samt på grund af mångårig observation för kammaren framlägga fakta, som icke utan fog kunde betecknas såsom *upprörande*. Men denna fråga är, synes det mig, af i mer än vanlig grad grannliga beskaffenhet, och jag vill därför endast yttra några få ord.

Jag ber då först att till de ärade reservanterna från denna kammare få frambära ett vördsamt tack för det intresse de egnat denna fråga. Hvad särskildt beträffar den utsträckning af syftet med min motion, som reservanterna i enlighet med herr Ljungmans förslag gifvit, kan jag i princip naturligtvis icke hafva något att deremot invända, så mycket mindre som jag i motionen redan antydt något dylikt.

Om jag det oaktadt yrkar bifall till *min* motion, sker detta endast i afvaktan på att få höra, huru — så att säga — landet ligger i denna kammare beträffande den föreliggande frågan. Ty om icke kammaren synes vilja vara med om den utsträckning af motionens syfte, som af reservanterna och nu i kammaren af hr Ljungman förordats, vill jag hålla på min motion.

Man har gent emot densamma velat påstå, att det icke skulle föreligga några verkliga *bevis* därför, att ett missnöje med hofutnämningarne föreligger. Jag vill ej upptaga kammarens tid med att ingå i några närmare detaljer rörande dylika bevis. Jag föreställer mig nemligen, att en hvar sjelf varit i tillfälle att personligen iakttaga eller på annat sätt förnimma, att ett dylikt missnöje är ganska djupt känt och dessutom ganska allmänt. Hvad särskildt armén beträffar, tror jag, att hos denna den önskan är allmän, ja, jag kan säga nästan *enhällig*, att anledningarne till detta missnöje måtte bli undanröjda. Nu kan det visserligen sägas, att dessa anledningar kunna undanröjas på ett *annat sätt* än det som af mig föreslagits eller genom åtgärder af en annan myndighet än Riksdagen. Men jag anser likväl, med all respekt för dylika, af mig nu antydda åtgärder, att målet vinnes bäst

och tryggast genom en af Riksdagen antagen och af Kongl. Maj:t sanktionerad grundlagsändring. Visserligen säger konstitutionsutskottets majoritet, att en sådan ändring som den af motionären åsyftade skulle å sin sida kunna medföra bestämda olägenheter. Men då utskottets majoritet icke med ett ord antydte, än mindre med någon sorts *bevis* förmått ådagalägga, *hvilka* dessa olägenheter skulle kunna vara, så föreställer jag mig, att detta utskottsmajoritetens lösa påstående förlorat all kraft såsom bevisningsmateriel.

*Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Jag anser således fortfarande, att en *formlig lagförändring* är af nöden för åstadkommande af den trygghet, hvarmed svenska folket önskar att omgifva dylika förhållanden, och jag finner ett ytterligare stöd för denna åsigt i den omständigheten, att mångenstädes utom vårt lands gränser dylika bestämmelser äro gällande. Särskildt har jag mig bekant, att i Tyskland finnes ett lagstadgande, enligt hvilket *civila* befattningar äro oförenliga med *militära* dylika. Då nu hof-tjenst der räknas såsom civil befattning, så är det i och med det samma förbjudet för en militär att beklada *hofsyssla*. Jag eger visserligen ej tillgång till lagbudet i fråga, till verba formalia, men af en uppgift, som jag bekommit från en officiell representant för tyska riket här i Stockholm, framgår, att den militär, som inträder och önskar kvarstå i hof-tjenst, måste taga afsked från sin militära befattning, innan han inträder i denna »civila karriär». Blott såsom *ordonnansofficerare* kunna derför tyska militärer inträda i hof-tjenst. Då det ju nu är så, att särskildt på senare tider Tyskland blifvit för oss så att säga en mönsterstat, förefaller det mig som om redan deri skulle ligga en anledning, hvarför vi icke borde underlåta att godkänna en förändring i nu antydda syfte.

Herr talman! Jag anhåller med anledning af hvad jag nu anfört att tills vidare få yrka bifall till min motion.

Herr Restadius: Det är ingalunda min afsigt att bestrida i allo rigtigheten af de skäl, som anförts till stöd för motionerna i fråga. Tvärt om vill jag gerna medgifva, att många af de utaf herr Palme andragna omständigheter äro af ganska stor vikt och betydelse; och jag vill till dem lägga det meddelande, att jag vid samtal med officerare af olika grader och åldrar trott mig finna, att antagande af tjänstgörande officerare till en hofbeställning alstrat en ganska utbredd misstämning bland militären.

Det är uppenbart, att i samma mån som officerarnes tjänst blir mer effektiv genom den nyligen antagna härordningen, i samma mån skola svårare följder kunna påvisas af det tillvägagående, som hittills i många fall egt rum.

Om nu en sådan misstämning förefinnes i armén, och man ej kan påstå, att den i allo saknar berättigande, så synes det mig af vikt, att åtgärder vidtagas, hvarigenom all anledning till dylikt missnöje undanrödjes.

Det kan synas egendomligt, att då jag har en dylik åsigt i frågan, jag icke funnit skäl att ansluta mig till den af herr Palme väckta motionen. Orsaken dertill är emellertid den, att, då saken rör *Konungen personligen*, och han icke är i den ställning, att han kan

Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.
(Forts.)

offentligen angifva de skäl, som i ena eller andra fallet varit för honom bestämmande, det vill förefalla mig som *Riksdagen* borde af sådan anledning iakttaga all den varsamhet och grannlagenhet, som ämnat i följd häraf kräver.

Jag tror, att man dess hellre kan iakttaga ett sådant förfarande, som, enligt mitt förmenande, en sådan varsamhet i många fall vid tillsättande af hofstjenster redan börjat iakttagas, att jag har den allra säkraste anledning att antaga, att, sedan Riksdagen, — äfven i den mest hofsamma form — tillkännagifvit sig gilla den varsamhet, hvarmed den Konungen nu i grundlagen medgifna rätt utöfvas, samma varsamhet skall varda än vidare utsträckt och sålunda det af många eftertraktade målet vunnet utan att anlitandet af en så tung apparat som en grundlagsändring behöfver ifrågakomma.

Det är äfven ett annat skäl, hvarpå jag fotar min åsigt i denna fråga. Jag anser nemligen, att, om ock det ämne, som motionen rör, är *viktigt*, det dock icke är af den *riksviktiga* beskaffenhet, att det bör föranleda en ändring i grundlagarne. Jag utgår nemligen från det tydliga stadgandet i grundlagen, att en ändring i denna ej bör vidtagas i annan händelse än att den pröfvas vara *högst nödig och nyttig*. Och det är för mig uppenbart, — såväl i anledning häraf som af andra förnuftsgrunder — att Riksdagen och konstitutionsutskottet *icke* böra uppträda — för att använda ett vulgärt uttryck — såsom lappskräddare på grundlagarne, utan blott med dröjande och varsam hand riva ned de lagbestämmelser, som våra förfäder gifvit oss, och under hvilka de och äfven vi lefvat trygga, och detta särskildt därför, att det förefaller mig som om i våra dagar konsten att riva ned är större än förmågan att bygga upp.

Att jag, mine herrar, icke kunnat ansluta mig till den reservation, som af nio utskottsledamöter från denna kammare blifvit afgifven, må vara alldeles klart dels af hvad jag nu sagt, dels äfven deraf att, på sätt herr Ljungman i sin nyss afgifna förklaring ock medgifvit, reservanternas icke tydligt uppmärksammat gränserna för den befogenhet, som i grundlagen är utskottets medlemmar anvisad, utan tagit sig före att på eget bevåg komma fram med ett förslag, som icke ligger inom omfånget för motionerna.

Det är äfven andra anmärkningar, som mot reservationen kunna framställas, såsom att den saknar den tydlighet och klarhet, som man med bestämdhet har rätt att fordra af ett förslag till grundlagsändring.

Jag medgifver, att med den ändring, som herr Ljungman nu gifvit åt reservationen, åtskilliga af de anmärkningar, som med fog kunnat deremot framställas, blifvit undanröjda. Men ändock förefinnas sådana anmärkningar, som göra att grundlagsbudet icke torde kunna ändras i den form, som herr Ljungman senast föreslagit. Det första villkoret för antagligheten af ett förslag till lag läser väl vara, att förslaget tydligt och koncist uttalar, hvad dermed är meningen, så att någon missuppfattning och tvekan vid dess tillämpning icke skäligen bör ifrågakomma. Att herr Ljungmans sista förslag icke på ett tillfredsställande sätt uppfyller detta villkor, torde framgå af en — äfven flygtig — granskning af den form, han gifvit åt sitt för-

slag, och att äfven han anat, att den skriftliga affattningen af förslaget i fråga lemnade åtskilligt öfrigt att önska, torde få anses ådagalagdt deraf, att han med så många ord sökt göra tydligt, hvad meningen med förslaget egentligen vore. Till förtydligande af det sist framställda förslaget har herr Ljungman sagt, att med statstjänst menas sådan tjänst, hvars innehafvare uppbär lön i enlighet med en af Riksdagen fastställd stat. Nu torde emellertid detta hans förklarande icke kunna tillmätas ett högre vitsord än att vara allenast ett uttryck af hans egen privata mening i saken. En sådan definition på statstjänst, som den nyss nämnda har jag förut icke försport; och att den icke heller kan vara riktig följer väl deraf, att i sådant fall skulle alla i kyrkans tjänst varande personer icke anses vara i statens tjänst, eftersom de icke uppbära lön i enlighet med någon af Riksdagen fastställd stat. Nu är dock kyrkan såsom statskyrka ett organ i staten, och de som äro satta att utföra statskyrkans funktioner måste väl betraktas såsom hennes tjenare. Befinna de sig i sådan ställning till kyrkan, följer deraf med nödvändighet att de ock äro statens tjenare.

*Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Jag vill icke heller påstå, att herr Palmes yrkande har den precision och klarhet som vederbort. När han fordrar, att officerare i tjänst icke må kunna nämnas till en hofbeställning eller eljest användas till hoftjenstgöring, så måste den som dömer efter ordasättet, antaga att samma sak blifvit sagd två gånger. Med hofbeställning kan väl icke menas annat än en tjänst, hvarmed hoftjenstgöring är förenad, och får nu efter herr Palmes förslag en officer i tjänst icke nämnas till en hofbeställning, så är det väl uppenbart, att han ej heller får användas till hoftjenstgöring. Läser man åter herr Palmes motiv till sitt yrkande, torde det kunna antagas, att han med det sista tillägget, att officerare icke må användas till hoftjänst, menat, att adjutanter i kongl. personers tjänst ej må användas till hoftjänst. Är detta mitt antagande riktigt, borde herr Palme åt sitt yrkande gifvit en annan och tydligare affattning samt på samma gång uppdragit gränserna för hoftjänst och adjutantstjänst, ett arbete som sannerligen icke torde vara så lätt att verkställa.

Jag har, herr talman, icke kunnat i allo ansluta mig till de motiv, utskottet anført, emedan enligt min tanke det föreslagna särskiljandet af hof- och krigstjänst icke gerna kan antagas föranleda till bestämda olägenheter och får därför på grund af hvad jag nu anført yrka, att kammaren måtte bifalla det slut, hvartill konstitutionsutskottet i detta fall kommit, men att kammaren med ogillande af de motiv, som utskottet anført, ville i stället godkänna den af herr Bergius och mig afgifna vid utskottets utlåtande fogade motivering.

Herr Ljungman: Med anledning af hvad herr Restadius nyss yttrat ber jag endast få anföra, att den otydlighet, som han påstod förefinnas i reservationen, finnes egentligen hos honom, ty han sammanblandade mitt yrkande med reservationen. Hvarför jag hemställt om ett tillägg till reservationen är, att jag vill hålla mig inom de väckta motionernas område. Det är därför jag gjort detta inskränkande tillägg. Med statstjänst menar jag en sådan tjänst, för hvars

Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.
(Forts.)

utföfvande uppbäres lön af statsmedel enligt af Riksdagen fastställd aflöningsstat, oafsedt om innehafvaren af denna tjänst utnämns af Konungen eller ett embetsverk. Men deremot anser jag icke till statstjänst böra räknas korporationers tjänster.

Hvad nu särskildt beträffar det framställda yrkandet om bifall till herr Palmes motion, så anser jag mig böra påpeka, att denna motion lider af mycket större otydlighet än reservanternas eller mitt förslag. Det är nemligen alldeles icke gifvet, att med officerare menas officerare vid armén eller flottan; ty det finnes äfven andra tjänstinnehafvare, t. ex. de vid väg- och vattenbyggnadscorpsen anställda tjänstemännen, hvilka jemväl benämnas officerare.

Jag vill slutligen nämna, att, om kammaren icke nu vill bestämma sig för den ena eller andra motionen eller reservationen, kan kammaren ju uttrycka sin åsigt genom att besluta en *återremiss* och detta dess hellre, som herr talmannen hyser betänkligheter mot att framställa proposition på det af mig gjorda yrkandet. Det kan ju för öfrigt vara ganska svårt att på stående fot bestämma sig, då man har tre till fyra förslag att välja på. Det är då icke lätt att afgöra hvilketdera förslaget som är i formelt hänseende det bästa.

Jag skall sålunda, då det nu icke lärers kunna blifva fråga om annat än en opinionsyttring, hemställa om återremiss, så att de af kammarens ledamöter, som tänka lika med reservanternas, måtte få tillfälle att uttala sig i den riktning, de önska.

Herr Boëthius: Jag är i någon mån tveksam med afseende på lämpligheten af den förändring som motionärerna åsyfta. Jag vågar icke förneka, att omständigheter kunna förefinnas, som göra den ifrågasatta grundlagsförändringen ändamålsenlig, men å andra sidan måste jag bekänna, att det för mig ligger något motbjudande i att beröfva Konungen en rätt, som tillkommer hvarje enskild person, nemligen att i sin tjänst anställa hvem han vill, något som i detta fall till någon del blir detsamma som att välja sitt umgänge. Men statschefen har i åtskilliga andra fall för samhällets skull underkastat sig dylika inskränkningar, och fordrar samhällets bästa af honom äfven denna inskränkning, må det ju så vara. Om en sådan lagförändring skall ske, måste den emellertid nödvändigt uppfylla två betingelser eller villkor. Det ena är det, att lagtexten skall vara fullkomligt tydlig, och det andra, att man genom förslaget antagande vinner hvad man åsyftat, så att man icke i en så grannlag sak, som den nu förevarande onekligen är, gör ändringar i onödan.

Med afseende på behovet af tydlighet tillåter jag mig att anmärka, att detta behof här är så mycket större, som vid tillämpningen af ett sådant lagstadgande åtminstone i de flesta fall icke någon Konungens rådgifvare kommer att bära ansvaret för Konungens beslut, utan Konungen personligen, enär han eger att sjelf förordna om anställning vid sitt hof. Derför går det icke an att här komma med ett lagstadgande, som är otydligt och skulle kunna leda till en konflikt med statschefen sjelf, något som strider mot hela andan af vår grundlag. Med afseende på denna tydlighet synas mig de föreliggande motionerna — herr Palmes dock i mindre grad än herr Ljungmans

— lika väl som reservationen och herr Ljungmans nu framställda förslag lemna åtskilligt öfrigt att önska. För det första: hvad menas med hoftjenst eller anställning vid Konungens hof? Om Konungen t. ex. tager en hofläkare, är det hoftjenst eller icke? Skall Konungen vara förhindrad att till sin hofläkare taga en professor vid karolinska institutet? Är egenskapen af Konungens bibliotekarie en hoftjenst? Jag tror, att det egentligen icke varit reservanternas syfte att komma åt sådana tjänster, men det synes, att äfven dessa tjänsters innehafvare skulle drabbas af ett dylikt lagstadgande.

En annan otydlighet rör frågan om hvad som menas med anställning i statens tjenst. Härvid tänker jag bland annat på den stora klass af tjenstemän, som är anställd i svenska statskyrkan. Så vidt jag förstår, är detta anställning i statens tjenst, enär dessa personer äro anställda i en *statskyrka*. Herr Ljungman tycktes anse att, om en tjensteman vore anställd i en korporation — och dermed åsyftade han förmodligen presterna i konsistoriella pastorat — så vore detta icke att hänföra till statstjenst. Men detta är ett resonnement, som jag icke kan gå in på, ty dessa personer åtnjuta lön under statens garanti, och om de skola afsättas, sker detta af statsmagterna. Ja, det skulle till och med kunna sättas i fråga, om icke äfven statskyrkoprester, *utan* anställning i församlingarna äro statens tjenare, då ingen af dem kan dömas prestembetet förlustig utan af statens myndigheter. I sådant fall skulle reservanternas förslag medföra ett afskaffande af hela hofpredikantinstitutionen. Detta kunna ju somliga anse för en fördel, under det att andra kanske icke vilja beröfva Kongl. Maj:t den rätt han har att utnämna hofpredikanter. I båda fallen böra vi emellertid göra klart för oss innebörden af hvad vi besluta. Genom det af herr Ljungman framlagda förslaget skulle Konungen icke kunna till hofpredikanter kalla biskopar och pastorer i regala pastorat. Men jag kan icke förstå, att det skulle kunna innebära större fara att till hofpredikant utnämna en pastor i ett regalt än i ett konsistorielt pastorat.

I reservanternas förslag heter det: »dock må med hoftjenst icke vara förenad *anställning* i statens tjenst». Nåväl, extra ordinarierna i statens verk hafva de anställning i statens tjenst eller icke? Enligt herr Ljungmans åsigt skulle de icke hafva det, emedan de icke uppbära lön på stat. Här om kunna dock uppstå olika meningar. Detta är sålunda åter en otydlighet, och Riksdagen bör — jag upprepar det — icke vidtaga en grundlagsändring, som innebär en otydlighet, allra minst i ett så grannliga fall som detta. Men man kanske resonnerar som så: detta är icke så viktigt, ty det blir i alla fall endast en opinionsyttring, då Första Kammaren icke ingår på denna förändring. Jag hemställer likväl, om det är Andra Kammaren värdigt att framkomma med ett icke fullt genomtänkt förslag under beräkning att Första Kammaren icke skall bifalla det. Jag är visserligen vän af två-kammersystemet, men icke vill jag, att detta system skall leda till att den ena kammaren sätter sig i en, om jag så får säga, så ynkelig ställning, som denna kammare skulle göra, om den antager grundlagsförslag, som den icke räknar så noga på under den tysta förutsättningen, att Första Kammaren skall ställa saken till

Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.
(Forts.)

*Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

rätta. Detta skulle också högst betydligt minska kammarens auktoritet, om den en annan gång kommer med ett grundlagsförslag, som den verkligen ville hafva igenom. Detta i fråga om tydligheten hos de framkomna förslagen.

Beträffande vidare frågan om hvilketdera förslag bäst leder till det åsyftade målet, synes mig herr Palmes förslag i det stora hela göra det, men dock icke fullkomligt. Herr Palme vill nemligen medgifva Konungen rätt att anställa adjutanter, och dock kunna i afseende å desse uppstå samma missförhållanden, som herr Palme nu anser förefinnas och som förmått honom att framkomma med sin motion. Reservanternes förslag och i synnerhet det af herr Ljungman nyss framställda förslaget leda deremot alls icke till det åsyftade målet med afseende på de af dem inryckta civila tjänstebefattningar. Hvad de militära tjänsterna angår veta herrarne, att, så snart en militär inträder i officersgraden, får han kongl. fullmakt och då är det klart, att en sådan beställning icke skulle kunna förenas med hof-tjenst, enligt herr Palmes förslag. Men på den civila banan får man gå mycket lång tid, innan man får kongl. fullmakt. Konungen skulle då, enligt herr Ljungmans förslag, vara oförhindrad att till hof-tjenst utnämna dessa extra ordinarier eller ordinarier utan kongl. fullmakt. Om sedan extra ordinarier blir befordrad till ordinarie med sådan fullmakt, tager han naturligtvis afsked från hof-tjensten. Men det missförhållande man velat rätta, är sålunda icke afhjelpat genom antagande af det af herr Ljungman framställda förslaget. Eller kanske man för att vara konsekvent, vill formulera paragrafen så, att *ingen* tjänst får förenas med hof-tjenst — derom föreligger dock ingen motion — eller så att hvar och en, som bekläder hof-tjenst, är ovärdig att i rikets tjänst nyttjas? Då har man visserligen vunnit målet.

På grund af hvad jag nu yttrat, ber jag få yrka afslag på reservationen med den ändring, som herr Ljungman gjort. Härtill vill jag för närvarande inskränka mig, förbehållande mig handlingsfrihet att vid den slutliga omröstningen få, om så befinnes lämpligt, rösta för herr Palmes motion.

Herr Ljungman: En skarpsinnig rättslärare har sagt, att det icke gifves någon punkt i allmänna lagen så kort, att icke skickliga jurister om densammas betydelse kunna hafva fullkomligt olika meningar. Skulle vi vänta tills vi ernådte en absolut tydlighet, finge vi sannolikt aldrig någon lag alls. Jag påstår emellertid, att den otydlighet, man här velat tillägga så väl min motion som reservationen, *icke* förefinnes, och motsatsen har icke heller med bevis kunnat ådagaläggas. I min motion hänvisas till sådant embete och tjänst, hvarom i 28 och 32 §§ regeringsformen förmåles. Åro §§ 28 och 32 otydliga, så rår jag som motionär icke därför. Jag tror emellertid, att de äro för ifrågavarande fall tydliga nog.

Hvad ordet hof-tjenst beträffar, kan det icke betyda något annat än beställning vid Konungens hof. Det är endast en omskrifning af orden »beställning vid Konungens hof». Hvad återigen angår ordet statstjänst, kan det aldrig betyda annat än en sådan anställning, för

hvars utöfvande åtnjutes lön enligt af Riksdagen fastställd aflöningsstat, och det kan alls icke syfta på korporationers embets- och tjänstemän. Om man går tillbaka till år 1809, då regeringsformen skrefs, finner man, att man med ordet korporation, som användes på flera ställen i 1809 års regeringsform, afsåg just t. ex. statskyrkan, kommunerna, riksständen. Det är således alldeles gifvet, att 1809 års grundlagsstiftare aldrig ansågo kyrkans embetsmän vara statsembetsmän. Man skilde på den tiden mycket väl mellan ett riksstånd och staten; man skilde likaledes mellan kyrkan såsom en korporation och staten. — Den otydlighet, som herr Boëthius velat framhålla, är således icke till finnandes.

*Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Hvad åter beträffar den omständigheten, att en sådan bestämmelse som här föreslagits, skulle hindra Konungen att i sin tjänst använda enskilda embetsmän, vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att så visst icke är förhållandet. Jag kan i detta hänseende påpeka det faktum, att t. ex. professor Malmsten under många år var Konungens läkare, utan att han innehade någon som helst hof-tjänst. Icke heller kan det finnas något hinder för en prestman att predika i slottskapellet, äfven om han icke har hof-tjänst. Jag tror således, att de anmärkningar, som framstälts mot så väl reservationen som min motion, icke äro berättigade.

Då emellertid frågan fallit i Första Kammaren, kan jag icke finna, att det ligger någon vikt på att kammaren bestämmer sig för den ena eller andra affattningen. Jag skall därför än en gång taga tillbaka mitt första yrkande om bifall till reservationen och i stället yrka *återremiss*, för att alla de, som äro eniga i sak, måtte kunna förena sig om detta yrkande. Ty om vi skola hålla på med att diskutera ordalydelsen i det ena eller andra förslaget, — om den är fullt tydlig eller icke — kunna vi få använda en dyrbar tid illa.

Herr Boëthius: Som det lär vara mindre lämpligt att icke framställa något positivt yrkande, skall jag nu bedja att få göra ett sådant, nemligen om återremiss, således förena mig om herr Ljungmans sista förslag.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mine herrar! Jag för min del finner, att motionärernas förslag utan tvifvel hafva mycket skäl för sig, och med anledning deraf är jag mest böjd för att avsluta mig till herr Palmes motion såsom varande det mest tydliga af de framkomna förslagen. Herr Ljungman har visserligen erinrat oss, att äfven hans förslag vore tydliga och klara. Men då han själf behöfde gifva oss en temligen lång förklaring öfver hvad han menade med sitt förslag, ligger redan deri en viss antydning om att förslagen icke äro så synnerligen klara. Och det är icke sagdt, att vi alltid hafva äran att hafva herr Ljungman tillstädes, då vi skola läsa grundlagarne, och ännu mindre lär det bli detta fallet med våra efterkommande. Jag tror därför, att man härvidlag bör gå till väga med mycken varsamhet och försigtighet.

Herr Ljungman har äfven på ett annat sätt bevisat, att det icke torde vara något riktigt mästerverk, som han i detta hänseende aflagt.

*Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.*
(Forts.)

Han har nemligen först framlagt ett förslag i sin motion, ett annat i reservationen, vidare ett tredje förslag i sitt första yrkande här under diskussionen, och slutligen ett fjärde, nemligen om återremiss, i sitt senaste anförande.

Jag tillåter mig härvid att i minnet återkalla, hvad herr Ljungman själf för några dagar sedan yttrade här i kammaren, nemligen att det fordras flera månader för att skriva en grundlagsparagraf. Jag finner här en verklig bekräftelse på riktigheten af detta hans påstående, och jag må säga, att jag för min del önskar och gerna skulle se, att kammaren unnade herr Ljungman några månader till att tänka på detta förslag och omarbeta detsamma. Med anledning häraf tager jag mig friheten yrka bifall till herr Palmes motion och afslag å samtliga herr Ljungmans förslag.

Herr Vahlin: Herr grefve och talman, mine herrar! Då jag har skäl att tro, att herr Palmes motion har större sympatier inom kammaren än reservanternas förslag äfven med de ändringar, som herr Ljungman gjort deruti, skall jag tillåta mig yrka bifall till det förslag, som i herr Palmes motion är framställt. Jag tror icke, att vi skulle vinna något på en återremiss. Första Kammaren har, som jag tror, fattat beslut i frågan, och följden af en återremiss skulle icke blifva annat än att ärendet återkomme till kammaren tillika med en uppmaning, att kammaren ville i ämnet fatta beslut.

Häruti instämde herr *Eriksson* i Elgered.

Herr Ljungman: Jag skall bedja att få fästa den näst siste talarens uppmärksamhet uppå, att jag anser reservationen, sådan den här är affattad, vara det sätt, hvarpå paragrafen bör affattas, om den skall motsvara ändamålet och blifva tydlig. Och om jag icke gjort något yrkande derpå, så är det därför, att reservationen har vidsträcktare omfattning än motionerna. Men reservationen är konsequentare och går längre. Jag har således i själfva verket icke uttalat mera än *en* enda åsigt i frågan. Men man kan vid framställandet af yrkande i kammaren vara tvungen att gå mindre långt, än man gjort i en reservation. Då jag emellertid för min del anser, att man icke vinner något genom endast en partiel reform, skall jag vidhålla yrkandet på *återremiss* för att derigenom få fram, huru vida kammaren står på samma principiella ståndpunkt som reservanterna, det vill säga om kammaren önskar, att statstjänst och hofvtjänst må vara förenade eller icke. Det synes mig vara hufvudsaken.

Herr Elowson: Jag anhåller att med några ord få angifva min ställning i frågan och de skäl, som varit bestämmande för mig inom utskottet.

Herrarne finna af betänkandet, att inom utskottet förelågo tre särskilda yrkanden, nemligen dels herr Palmes motion, dels herr Ljungmans motion och dels afslag å alltsammans. Vid den votering, som anställdes emellan dessa tre förslag, uttalade jag mig till förmån för herr Palmes motion. Jag ansåg nemligen, att de omständigheter,

som föranledt densamma, voro de, som mest förtjente uppmärksamheten. Men vid voteringen om kontraposition stannade denna mening i minoriteten, och jag hade då icke någon särskild anledning att afgifva en reservation, afvikande från utskottskamraternas. Emellertid tror jag att, om kammaren nu vill fatta beslut, det skulle vara lämpligast att ansluta sig till herr Palmes motion, må hända med en begränsning af dess innehåll. Det har, så vidt jag hört riktigt, gjorts någon anmärkning mot sista orden i denna motion, nemligen orden: »ej heller eljest till hofstjensgöring användas». Skulle man nu vilja hafva full tydlighet och skulle kammaren vilja åstadkomma en opinionsyttring i denna fråga, så tror jag det vore lämpligt, om kammaren fattade ett sådant beslut, att man ur herr Palmes motion utelemnade det genom dessa sista ord betecknade alternativet och stannade vid ordet »nämnas». Då skulle paragrafen i sin helhet lyda så:

»Konungens hof står under Dess enskilda styrelse; kunnande Han häruti förordna som Honom godt synes. Alla beställningar vid Sitt hof må Konungen efter behag tillsätta och derifrån afsätta, dock må officerare i tjänst ej kunna till sådan beställning nämnas.» Om man nemligen inskränker sig till att gifva paragrafen denna affattning, vinner man det hufvudsakliga syftemålet, att kammaren uttalar sin uppfattning angående olämpligheten, att militärer i verklig tjänst äro anställda i Konungens hof.

Det har förut här i kammaren anmärkts af en reservant vid motiveringen till det beslut, utskottet fattat, att officerare hädanefter få en mera effektiv och mera ansträngande tjänstgöring; och för dem sjelfva är det därför många skäl, som tala för, att de icke användas i Konungens enskilda tjänst. Är det nemligen dugliga officerare, kan det icke vara annat än till skada för armén att draga dem ifrån deras egentliga beställningar. Och äro de mindre dugliga, hvilket ju stundom kan hända, synas de icke böra afhållas från att genom studier och uppmärksamhet på sin tjänst förkofra sig i de stycken, som höra till densamma. Jag skulle således, herr talman, då af de många yrkandena det tyckes framgå, att uppfattningen beträffande den lämpligaste formuleringen skulle vara något osäker, vilja anhålla om bifall till det förslag, som jag haft äran framlägga såsom ett önskningsmål. Men på det att det icke måtte blifva allt för många yrkanden att votera emellan, kan jag förena mig helt och hållet i den motion, som blifvit af herr Palme afgifven, och i följd deraf icke hålla på något särskildt yrkande, såsom exempelvis den nyss antydda begränsningen af hans motion. Jag anhåller således, herr talman, att få förena mig med dem, som yrka rent bifall till herr Palmes motion.

Härmed var öfverläggningen slutad. I enlighet med de yrkanden, som återstodo, gaf herr talmannen propositioner 1:o) på bifall till utskottets hemställan; men med godkännande af den utaf herrar Bergius och Restadius i deras reservation föreslagna motivering, 2:o) på afslag å nämnda hemställan och bifall i stället till den af herr Palme i ämnet väckta motionen, 3:o) ärendets återförvisande till utskottet för förnyad behandling; och förklarade herr talmannen sig

Om ändrad
lydelse af
§ 48 rege-
ringsformen.
(Forts.)

anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förstnämnda propositionen. Som votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i förevarande utlåtande n:o 2 med den motivering, som herrar Bergius och Restadius i sin reservation anført, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den af herr Palme i ämnet väckta motionen.

Omröstningen visade 91 ja men 108 nej; och hade alltså beslut fattats i enlighet med nej-propositionens innehåll.

§ 7.

Om ändrad lydelse af § 102 regeringsformen. Härefter föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, n:o 3, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 102 regeringsformen.

I en inom Andra Kammaren väckt, till utskottets behandling hänvisad motion, n:o 157, hade herr *A. V. Ljungman* föreslagit, bland annat, att Riksdagen måtte antaga följande förslag till ändrad lydelse af § 102 regeringsformen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

§ 102.

Denna domstol, som riks rätt kallas, skall i sådant fall bestå af presidenten uti Konungens och rikets Svea hofrätt, hvilken deruti före ordet, presidenterne uti rikets *Svea hofrätter och uti kammar-rätten samt* fyra de äldsta statsråd. Då antingen justitiekansleren eller justitieombudsmannen finner sig befogad att högsta domstolen samfäldt eller särskilde dess ledamöter inför riksrätten tilltala, äske han hos presidenten i Konungens och rikets Svea hofrätt, såsom riksrättens ordförande, laglig kallelse å den eller dem, som skola tilltalas. Presidenten i *nämnda hofrätt* foge derefter anstalt om riksrättens sammanträde för att kallelsen utfärda och målet vidare i laglig ordning behandla. Skulle emot förmodan han detta underlåta eller någon af de öfrige förenämnde embetsmän undandraga sig att uti riksrätten deltaga, stånde de för en sådan uppsåtlig försummelse af deras embetspligt till lagligt ansvar. Rätten vare domför, om *sju* deruti sitta. Är presidenten i *Svea hofrätt* af laga förfall eller jäf hindrad, företräde i *hans* ställe den äldste i tjenst varande presidenten såsom *ordförande och äldsta rådet i nämnda hofrätt såsom ledamot*;

är annan af presidenterne hindrad, inträde det äldsta råd i det embetsverk, han tillhör, i hans ställe; är statsråd hindradt, inträde i dess ställe närmast i ålder varande statsråd. Denna domstol ege, sedan ransakningen fulländad är, och domen efter lag fäld, att densamma för öppna dörrar afkunna. Ingen hafve magt att sådan dom ändra, Konungen dock obetaget att göra nåd, hvilken likväl icke må sträcka sig till den dömdes återinsättande i rikets tjenst.

Om ändrad lydelse af § 102 regeringsformen.
(Forts.)

Utskottet hemställde emellertid att herr Ljungmans förevarande motion, i hvad den afsåge ändrad lydelse af § 102 regeringsformen, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Ordet begärdes af

Herr Ljungman, som inom utskottet varit af skiljaktig mening och nu yttrade: Herr talman! Hvad beträffar den föreliggande motionen, har jag endast afsett att påpeka, att grundlagsparagrafen i fråga är af sådan beskaffenhet att den behöfver ändras. Redan vid 1840—41 års riksdag hade konstitutionsutskottet till behandling denna paragraf, afgaf ett särskildt utförligt betänkande om densamma och kom sjelft fram med ett förslag. Detta förslag vann emellertid icke Riksdagens bifall och sedan dess har frågan om förbättrande af paragrafen fått hvila.

Beträffande tolkningen af densamma kunna meningarne vara ganska delade. I såväl 35 § som i 99 § hafva ändringar gjorts med hänsyn till de verk, som inrättats i stället för de forna kollegierna, men i 102 § har man afsigtligt underlåtit att göra sådan ändring. Det kan sålunda vara tvifvel underkastadt, huru vida af de forna ledamöterna i riksrätten nu flere qvarstå än blott *tolf*. Antagligt är emellertid att, om en riksrätt nu skulle sammankallas, de embetsmän, som kommit i stället för de forna presidenterna och de forna råden, med flera såsom ledamöter i rätten nämnde embetsmän, hvilka nu ej längre finnas till under samma benämning, komme att tillkallas.

Men hvad som är alldeles obestriddigt är det, att riksrättens sammansättning, sådan den i 102 § är föreskrifven, icke kan vinna gillande; och 1840—41 års konstitutionsutskott har i det hänseendet anfört en motivering, som är ovederlägglig.

Hvad nu beträffar frågan om bästa sättet för problemets lösande, så har man ganska många föredömen från utlandet att följa, men å andra sidan är det klart, att det är förenadt med ofantligt stor svårighet att hos oss kunna ena de olika meningarne om det ena eller andra sättet. Sjelf har jag i det utkast jag gjort sökt taga saken på för ändamålets vinnande beqvämaste sätt, enär det har visat sig att man här i Riksdagen har lättast att genomdrifva ändringar då de äro så föga betydande som möjligt. Och det finnes länder med ganska väl utarbetade grundlagar, som hafva riksrätten sammansatt på ungefärligen samma sätt, som af mig föreslagits.

Då emellertid syftet med min motion icke varit annat än att bringa frågan å bane för att ett kommande år få en tillfredsställande lösning, skall jag intet yrkande göra.

*Om ändrad
lydelse af
§ 102 rege-
ringsformen.*

(Forts.)

Herr Elowson anförde: Herr talman! Då något yrkande icke blifvit gjordt om bifall till motionen, vill jag begränsa mitt anförande till en hemställan om bifall till utskottets utlåtande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

*Om skrifvel-
se till Kongl.
Maj:t med
begäran om
utredning
i fråga om
ordnande af
förhållandet
emellan ar-
betsgifvare
och arbetare
beträffande
reglering af
arbetstiden.*

I ordningen förekom härnäst Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning i fråga om ordnande af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande reglering af arbetstiden.

Med hufvudsakligt tillstyrkande af berörda inom Andra Kam-maren af herr *Fr. Berg* afgifna motion, n:o 144, hemställde utskottet i föreliggande utlåtande, att Andra Kammaren för sin del ville besluta, det Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes genom sakkunniga personer låta utreda, huru vida och i hvad mån åtgärder äfven i vårt land kunna vara behöfliga och lämpliga för ordnande af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande reglerandet af arbetstiden inom sådana fabriker och andra industriella inrättningar, i hvilka arbetet genom sin art menligt inverkar på arbetarens helsa.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Danielson: Herr talman! Det är väl knappast troligt, att kammaren kommer att besluta annat än bifall till utskottets förslag, men jag har ansett att denna fråga är af så genomgripande vikt, att jag inte kunnat underlåta att nämna några ord.

Som herrarne finna, föreligger här ett förhållande från utlandet, som skall öfverflyttas till oss, till vår lagstifning, och som således i en framtid kommer att väsentligen ingripa i de arbetsförhållanden, som här afses. Att detta ämne, i hvad det gäller *myndiga* personer, för oss är en nyhet, det veta vi alla. Här har nemligen af ålder varit gällande den grundsatsen, att hvarje myndig man eller qvinna har sin fulla frihet att antaga ett arbete eller afgå derifrån, om de icke finna med sin fördel förenligt att qvarstå. Det kan visserligen sägas, att så kan ske äfven härefter, men det beror ju väsentligen på, om arbetsgifvaren i hvarje fall fogar sig derefter. Om detta förslag nu skulle leda derhän, att den industriella företagsamheten komme att i väsentlig mån förlamas och inskränkas, och våra arbetare i så fall komme att få mindre anställning, det är ännu för oss en gåta. Jag har därför velat säga, att, om denna skrifvelse kommer till stånd och Kongl. Maj:t tillsätter sakkunniga personer, som få frågan om hand, jag för min del skulle synnerligen önska, att för bedömande af frågan tillsättas sådana personer, som, utan att låta sig påverka från det ena eller andra hållet, se frågan sådan, som den är, och endast försöka att göra sitt allra bästa, så att inga andra afsigter få

göra sig gällande än dem, som kunna sägas i *sann* mening gagna så *Om skrifvel-
väl arbetsgifvare som arbetstagare. se till Kongl.*

Det är därför af stor vikt att frågan kommer att behandlas på *Maj:t med
dessa sätt. Då jag vidare tror, att afsigten jemväl är, att dessa sak- begäran om
kunnige skola inkomma med ett lagförslag i ämnet, så hoppas jag att i fråga om
dessa förslag må blifva noggrant afvägdt och så försigtigt och klokt ordnande af
som möjligt. förhållandet
emellan ar-
betsgifvare
och arbetare
beträffande
reglering af
arbetstiden.*

Nu ser jag visserligen af utskottets utlåtande, att här icke afses att undersöka sådana förhållanden, som röra jordbruksnäringen; men det är icke så tydligt uttaladt, som jag för min del skulle önskat. På den grund vill jag nämna till protokollet, att jag hyser den uppfattningen, att denna undersökning icke kommer att afse eller omfatta jordbruksnäringen. Men då det, som sagdt, nu är dessa industriella anläggningar och fabriker, som i första hand skulle komma i fråga, så är det min tanke, att detta ämne bör, som jag nämnt, behandlas så varsamt som möjligt, så att, om man sedermera skulle lägga denna undersökning till grund för lagförslag och derefter gå vidare med lagstiftningen på *jordbruksnäringens* område, eller andra områden, man då icke skulle få allt för olämpliga bestämmelser att lägga till grund i detta afseende.

Jag skall icke nu göra något yrkande på afslag å utskottets hemställan, ty naturligtvis lär, då den större industrien räknar flere målsmän i Första Kammaren än i denna kammare, man nog der komma att se frågan från denna synpunkt. Men jag har velat säga som min uppfattning, att, när denna utredning kommer till stånd, den måtte blifva så grundlig och så opartisk som möjligt, på det att frågan icke sedermera må komma derhän, att både våra industrier och våra arbetare *icke* hafva vunnit på densamma.

Skulle något annat yrkande komma att göras under öfverläggningen, vill jag förbehålla mig att få yttra några ord, och, om jag finner lämpligt, äfven göra något yrkande.

Herr Ramstedt: Herr talman! Ehuru jag till fullo öfverensstämmer med så väl utskottets allmänna uppfattning som dess yrkande i denna fråga, vill jag dock säga några ord. Jag skall likvisst icke upptaga kammarens tid för någon längre stund.

Angående lämpligheten af arbetstidens begränsning ur ekonomisk synpunkt säger utskottet, att det icke vill uttala någon bestämd uppfattning, och häri torde det göra mycket rätt. Ty det vore vanskligt att instämma med motionärens uttalanden under motionens olika skeden, då han till exempel bland annat säger, att en minskning af arbetstiden, på samma gång den gagnar produktionen, jemväl skulle gifva rum för ökad arbetsstyrka. Men med att *gagna* produktionen menas naturligtvis att öka produktionsförmågan vare sig kvalitativt eller kvantitativt eller båda delarne, och deraf följer åter under i öfrigt lika förhållanden, att man endast behöfver en mindre arbetsstyrka. Flere dylika paradoxa uttalanden förekomma. Jag dristar mig att göra detta påstående, ehuru jag väl vet, att den ärade motionären af många anses såsom en stor teoretisk auktoritet i dessa frågor, och jag gör det med anledning af det yttrande, som före-

(Forts.)

*Om skrifvel-
se till Kongl.
Maj:t med
begäran om
utredning
i fråga om
ordnandet af
förhållandet
emellan ar-
betsgifvare
och arbetare
beträffande
reglering af
arbetstiden.*

kommer på sidan 29 i en bilaga till utskottets betänkande, der det står: »följande skrifvelse från herr Allan gifver ett nytt bevis för den satsen att ett uns praktik är mera värdt än ett skeppund teorien». Denna bilaga, som för öfrigt innehåller många tänkvärda uttalanden, ger mig osökt anledning till några reflexioner. Man får der veta, att ett väl utrustadt större affärsföretag med ekonomisk fördel kan begränsa arbetstiden, men huru vida det också länder till ekonomisk fördel för de mindre affärsföretagen, der maskiner och redskap äro af gammal konstruktion, der kapitalet är litet och der det arbetas med en arbetarestam, som industriidkaren kanske af humanitetskäl icke vill afvisa, derom säges ingenting. Alla måste vi dock vara ense derom, att det icke är lämpligt att gynna storkapitalets anläggningar, hvilka genom sina mångfaldiga resurser lättast kunna bära en begränsning i arbetstiden, och denna kammare torde först och främst se till, att man i sådana fall går tillväga med varsamhet, så att man i likhet med hvad utskottet säger, »endast beträffande sådana fabriker och andra industriella inrättningar, i hvilka arbetet genom sin art menligt inverkar på arbetarnes helsa», bestämmer sig för att skära alla öfver en kam.

(Forts.)

Vidare torde det kanske vara skäl att påpeka, att bilagan endast afser uttalanden angående erfarenheter, gjorda på främmande mark, och att det, åtminstone för så vidt jag kunnat se, icke finnes någon antydning derom, att man funnit lämpligt att på sådana ställen, der man använder lägre arbetstid, vid tillfällen af utomordentlig brådska öka arbetstiden ganska högt öfver den vanliga. Jag har till exempel erfarit, att man på ett ställe i Amerika vid vissa tillfällen arbetar ända till 80 timmar i veckan under en tidrymd af 5 veckor. Men jag behöfver naturligtvis icke för kammarens praktiska män påpeka nödvändigheten af att anbringa några sådana, så att säga, »ekonomiska säkerhetsventiler».

Som jag redan haft äran säga, instämmer jag i öfrigt i utskottets uttalanden, och i öfverensstämmelse dermed anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall utskottets förslag.

Herr Berg: Då det som den senaste ärade talaren anförde icke vände sig mot utskottets föreliggande hemställan, utan dels mot några uttalanden, som jag skulle hafva gjort i motiveringar till föregående motioner i samma syfte, dels mot de uttalanden af engelska arbetsgifvare, hvilka utskottet objektivt refererat i bilagan, så skall jag icke upptaga kammarens tid med att närmare ingå på hvad han hade att anföra, helst jag för min del alls icke gör anspråk på att, som han antydde, räknas som någon »stor teoretisk auktoritet» i denna fråga.

Deremot skall jag be att få säga några ord med anledning af herr Danielsons yttrande.

Han förklarade, så vidt jag fattade honom rätt, att han kunde vara med om den föreslagna utredningen, under förutsättning att den arbetstidsreglering, som vid denna utredning skulle ifrågasättas, icke komme att beröra *jordbruksarbetarne*. Härvid ber jag få anmärka, att i så fall utskottets hemställan just i det skick, hvari den här före-

ligger, till punkt och pricka är sådan, som han synes önska. Ty utskottet ifrågasätter icke alls någon reglering af arbetstiden på andra områden än vid »fabriker och andra industriella inrättningar», följaktligen icke i fråga om jordbruket, som ju omöjligen kan inbegripas under uttrycket »fabriker» och lika omöjligt under uttrycket »andra industriella anläggningar».

Dessutom har utskottet flerstädes i *motiveringen* uttalat sig på ett fullt klart och otvetydigt sätt i detta afseende. Det har ock tydligt angifvit, *hvarför* det icke ifrågasätter någon reglering af arbetstiden inom jordbruksarbetet. Det är naturligtvis icke därför, att utskottets samtliga medlemmar ej skulle *unna* jordbruksarbetarne samma fördelaktiga ställning i hygieniskt afseende, som industriarbetarne, utan det är därför, att de hittills utförda undersökningarna visat, att jordbruksarbetarne *just uti detta afseende* redan befinna sig i en vida förmånligare ställning, och detta på grund af förhållandenas egen natur, utan att lagstiftningen behöft för ändamålet träda emellan. Detta har utskottet på flera ställen framhållit. Så till exempel på 6:te sidan i betänkandet, der det säges, att de sanitära förhållanden, under hvilka de svenska *industriarbetarne* utöfva sitt arbete, ej sällan äro ganska ogynsamma, långt ogynsammare än de inom jordbruksnäringsen rådande; likaledes å tabellerna, å sidorna 13 och 14, hvilka i siffror visa samma förmånliga ställning för jordbruksarbetarne framför industriarbetarne; vidare å sidan 15, der det anføres, att jordbruksarbetarne med hänsyn till dödligheten intaga »en synnerligen fördelaktig ställning» i jemförelse med befolkningen i dess helhet; och slutligen å sidan 17, der detsamma visas vara förhållandet äfven med jordbruksarbetaren i utlandet.

Utskottet har således, beträffande så väl motivering som yrkande, uttalat sig på ett fullt klart och otvetydigt sätt, så att deraf tydligt framgår, att här endast är fråga om *industriarbetarne*.

Vid sådant förhållande, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Berg förenade sig herrar *Hammarlund, Eklund* från Stockholm, *John Olsson, Svensson* från Stockholin, *Zetterstrand, Welander, Göthberg, Hahn, Nordin* i Sättna, *Högstedt, Schönbeck, Olsson* i Mårdäng, *Erikson* i Odensvi, *Zotterman, Norman* och *Johansson* i i Strömsberg.

Herr friherre von Knorring anförde: Då motion i förevarande ämne förelåg vid förra riksdagen, var utskottets förslag formuleradt på det sätt, att man kunde antaga, det utskottet menade, att äfven arbetare i sådana yrken, som icke kunna anses helsovådliga, skulle inbegripas i den ifrågasatta undersökningen angående lämpligheten af en reglering af arbetstiden. Jag röstade då för min del nej, men nu är jag benägen att rösta ja till utskottets förslag, just därför att det nu innehåller en begränsning af undersökningen till helsovådliga yrken. Jag skall dock be att få göra några anmärkningar mot utskottets motivering.

Utskottet utgår på sidan 8 i sitt utlåtande från följande sats:

*Om skrifvel-
se till Kongl.
Maj:t med
begäran om
utredning
i fråga om
ordnande af
förhållandet
emellan ar-
betsgifvare
och arbetare
beträffande
reglering af
arbetstiden.*

(Forts).

Om skrifvel- »I likhet med anförda båda talare» — nemligen i Första Kammaren
se till Kongl. — »finner utskottet det vara alldeles obestriddigt, att staten måste
Maj:t med ega full befogenhet att reglera arbetstiden, så vida nemligen det all-
begäran om mäsna bästa finnes sådant kräfv.» Mot denna sats, herr talman, får
utredning jag för min del nedlägga min protest. Denna sats innebär i själfva
i fråga om jag för min del nedlägga min protest. Denna sats innebär i själfva
ordnande af verket, att staten skulle hafva obegränsad rätt att reglera arbetstiden,
förhållandet så vida det allmänna bästa skulle befinnas sådant kräfv. Har staten
emellan ar- sådan rättighet i afseende på regleringen af arbetstiden, så har den
betsgifvare äfven samma obegränsade rättighet att i allmänhet ingripa i arbets-
och arbetare förhållandena. Det är ganska farligt att medgifva giltigheten af en
beträffande sådan sats; deraf kunna dragas konsekvenser som kunna blifva obe-
reglering af hagliga nog, ty märken väl, mine herrar, den nämnda satsen är en
arbetstiden. fundamentalsats för den socialistiska staten.

(Forts.)

Jag är protektionist och vän af skydd för näringarne, och jag är i konsekvens dermed också vän af att arbetarne skyddas i sin verksamhet. Men jag tror icke, att detta skydd kan, vare sig i det ena eller andra afseendet, drifvas huru långt som helst. Således anser jag, för att anförda exempel, staten icke hafva rättighet att bestämma ett minimal- eller ett maximalpris på lifsförnödenheter. Jag anser icke heller, att staten har rättighet att bestämma en maximal- eller minimal arbetslön. Det kan måhända synas mången onödigt att tala härom, men tanken på minimalarbetslön finnes verkligen, fastän den ännu icke slagit ut i sådan blom, att man vågat komma fram dermed, men förr eller senare kommer man nog fram med saken. Jag anser vidare, att staten icke har rättighet att bestämma en maximalarbetstid för vuxna personer, som arbeta under sunda och normala förhållanden, således i sådana yrken, som icke kunna anses helsovådliga — och detta gäller icke allenast jordbruksarbetet, utan äfven åtskilliga andra näringar. Man kunde ju föreställa sig att, om staten hade en sådan rättighet, skulle denna maximalarbetstid bestämmas efter hvad de minst begäfvade i afseende på kroppsstyrka kunde tåla, ty om man bestämde maximalarbetstiden efter hvad de mera kraftige förmådde, så skulle de svagare uppoftas.

När utskottet ansluter sig till hvad en talare i Första Kammaren förra året yttrade vid frågans behandling derstädes, så tyckes utskottet vilja i allo gilla det resonnement, som denne talare fört. Han yttrade, att arbetstiden bör kunna begränsas af staten från den synpunkten, att familjefäderna böra hafva tid att egna sig åt familjen och hemlifvet. Jag erkänner mycket gerna, att det vore önskvärdt, om arbetstiden kunde vara mindre just ur denna synpunkt. Men jag protesterar mot, att staten skulle kunna göra sådana bestämmelser, ty kunde staten det göra, så skulle den äfven kunna bestämma, att arbetarne skulle hålla sig hemma i sina familjer och icke besöka nöjen hvilket skulle utgöra en väl stark ingreppsrätt i den mänskliga friheten.

Man skulle nu kunna fråga: hvar är gränsen mellan de fall, då staten har rättighet att gripa in, och der den icke har det. Jag får erkänna, att jag icke kan uppdraga någon sådan gräns, och herrarne kunna heller icke göra anspråk derpå. Men jag vill i stället säga, att det är alldeles onödigt med afseende på föreliggande fråga att

göra någon utredning i detta hänseende. För att komma till det resultat, hvartill utskottet kommit, nemligen att man bör undersöka behöfligheten och lämpligheten af en begränsning af arbetstiden inom vissa särskildt helsovådliga yrken, är det alldeles onödigt att utgå från en sådan fundamentalsats, som utskottet här gjort. Vi kunna nemligen anse, att denna statens rättighet att göra en sådan undersökning och vidtaga bestämmelser i sådant hänseende mycket väl kan sammanflyta med en rättighet, som staten redan besitter såsom ett enkelt juridiskt faktum, nemligen rätten att utfärda helsovårdsstadganden för de olika kommunerna. Har staten en sådan rättighet, som icke läser kunna förnekas, så läser den äfven hafva rättighet att i fråga om fabriker och handverkslokaler göra stadganden från helsovårdssynpunkt, och att den då äfven skulle kunna göra sådana stadganden i afseende på arbetstiden, anser jag vara ganska naturligt. Jag får erinra om 1874 års helsovårdsstadga, der det i § 16 moment 4 förekommer den bestämmelsen, att det skall egnas tillsyn åt fabriker och industriella inrättningar, att de icke anläggas och drifvas så, att de blifva i sanitärt afseende skadliga för arbetarne, för närboende o. s. v. Ja, hvad göres oss mera behof? Det är alldeles tillräckligt att utgå från detta enkla faktiska förhållande för att kunna resonnera sig till ett sådant förslag, som utskottet framlagt; man behöfver därför ej fastslå en sådan farlig sats, som den hvilken utskottet begagnat såsom utgångspunkt för sitt betänkande.

Det skulle kunna göras åtskilliga andra reflektioner med anledning af utskottets betänkande. Herr Ramstedt har upptagit en sida af saken, och det en ganska betydelsefull. Jag vill särskildt anmärka, att när det talas om, att en begränsning af arbetstiden icke skulle behöfva medföra minskning i arbetets effektivitet eller produkternas antal, så är det visserligen sant, under vissa förutsättningar, men nog kan man antaga, att om staten bestämde en inskränkning i arbetstiden, produktiviteten af arbetet skulle minskas. När det kan visas exempel på, att produktiviteten icke minskats, så beror detta på, att arbetsgifvarne har sagt till arbetarne: »jag inskränker arbetstiden, I fån behålla eder lön, men jag fordrar, att I skolen lemna ifrån eder lika stor quantitet färdigt arbete som förut; gören I icke det, så kommer antingen arbetstiden att ökas igen eller ock lönen att minskas». Det är naturligt, att arbetarne under sådana förhållanden anstränga sig, så att de kunna frambringa samma antal produkter som förut, men icke lära de göra det, i fall *staten* besluter en inskränkning i arbetstiden. Detta är en sak att beakta.

Emellertid, då jag, såsom jag i början af mitt anförande yttrat, anser, att arbetarne böra skyddas i sin verksamhet lika väl som arbetsgifvarne, och det skydd, som nu i detta hänseende begäres, enligt min uppfattning är måttligt, vågar jag yrka bifall till utskottets förslag, men med ogillande af motiveringen.

Häruti instämde Herr Natt och Dag.

Herr Redelius: Jag vill endast i korthet tillkännagifva, att jag tänker rösta för afslag å utskottets hemställan i det föreliggande

*Om skrifvel-
se till Kongl.
Maj:t med
begäran om
utredning
i fråga om
ordnande af
förhållandet
emellan ar-
betsgifvare
och arbetare
beträffande
reglering af
arbetstiden.
(Forts.)*

Om skrifvel-
se till Kongl.
Maj:t med
begäran om
utredning
i fråga om
ordnande af
förhållandet
emellan ar-
betsgifvare
och arbetare
beträffande
reglering af
arbetstiden.

(Forts.)

betänkandet, och detta därför, att jag anser en sådan skrifvelse, som utskottet föreslagit, onödig, särskildt för de fabriker, som här afses, af det skäl, att vi hafva inspektörer, från hvilka vi kunna vänta framställningar och anmärkningar, der de finna åtgärder påkallade och behöfliga för att skydda arbetarnes lif och helsa under arbetet. Till dess framställningar från detta håll kommit om behöfligheten af förändringar och förbättringar i detta hänseende, till dess anser jag, att Riksdagen icke kan hafva giltigt skäl att vidtaga en sådan åtgärd, som att begära denna utredning. Det synes icke heller hafva förekommit något sådant för motionären eller utskottet kändt förhållande, såvidt man får döma af sjelfva klämman, då det der föreslås att begära utredning, *huru vida* det behöfves några åtgärder eller icke. Det begäres upplysning men man vet icke, om behof förefinnes.

Jag vill dessutom icke vara med om att ställa så till, att någon arbetare — ja, icke heller någon arbetsgifvare — skall kunna straffas, för det att han arbetar. Jag vill nemligen hafva arbetets frihet oförkränt för så väl statsmagternas som alla andras, i synnerhet alla obehörigas intrång. Jag yrkar afslag.

Herrar *Petersson* i Runtorp och *Petersson* i Boestad instämde häruti.

Herr Larsson från Upsala: Herr talman! Mine herrar! Den ställning jag intager till frågan är gifven. Jag understödjer motionens syfte.

Under diskussionen har förekommit ett yttrande, som låter förmoda, att man icke rätt väl senterat klämmens slutord, som gå derpå ut, att här afses en utredning om förhållandena i sådana fabriker och yrkesgrenar, der verksamheten är för arbetarnes helsa *skadlig*. Det har nyss påvisats af en talare, och det är ju sant, att man i detta hänseende kunde nöja sig med hvad helsovårdsstadgan bjuder, men jag vågar vara af den mening, att det nog finnes så beskaffade yrkesgrenar, att det är omöjligt, hvilka medel man än använder, att hindra, att verksamhet i en sådan i längden verkar menligt på arbetarnes helsa. Då finnes ju ingen annan utväg än att minska arbetstiden för dem, som äro i sådana yrkesgrenar verksamma, och jag tror icke, att utskottets förslag kan befaras skola få någon verkan på yrken i allmänhet, utan endast få betydelse för helsovådliga yrkesgrenar.

Hvad den kardinalgrundsats beträffar, som utskottet vidrört i sin motivering, innebär den allenast, att man bör fråga sig sjelf: Om det nu finnes anledning till utredning i detta fall, nemligen om begränsning af arbetstiden, kunna vi ur allmänna principer sedt anse oss berättigade att föreslå en sådan? — och att, efter hvad utskottet i föreliggande fråga ansett, der arbetares helsa är i fara, staten måste tillerkännas rätt att ingripa.

För öfrigt, herr talman, ber ja endast att få instämma i motionen och utskottets hemställan.

Herr Thor: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Herr Redelius tycktes undra, om det verkligen förefinnes behof af en

sådan undersökning, som här ifrågasatts. Jag ber att få hänvisa honom till tabellen på sidan 14 i utskottetsbetänkandet. Deraf framgår tydligt, att en hel del af våra yrkesarbetare dö en för tidig död, och af utskottets utredning och motivering framgår också, att de just af sina yrken lida detta.

Vidare har det anförts, att vi hafva i helsovårdsstadgan föreskrifvet för kommunalstyrelserna, att de skola efterse dessa förhållanden. Detta är då endast nominellt. De hafva hvarken tid eller förmåga att undersöka och taga del af förhållandena samt utfinna, hvad som behöfver göras för att bringa arbetarne hjälp. I alla fall hafva de icke rättighet att bestämma, att arbetstiden skall förkortas. Derför anser jag nödigt, att staten, på sätt här föreslagits, tager denna fråga om hand. Och i fall det finnes, att förkortad arbetstid skulle kunna hjälpa dessa arbetare, anser jag, att staten är i sin fulla rätt att föreskrifva förkortad arbetstid.

Jag yrkar, som sagdt, bifall till utskottets förslag.

Herr Sjö: Jag skall be att få yrka afslag å utskottets hemställan i det föreliggande betänkandet, och jag gör det i arbetarnes intressen; ty jag är alldeles förvissad om, att då man icke från arbetarne hört något uttalande i den rigtning, hvari motionärens och utskottets förslag gå, man icke behöfver befara, att det förefinnes något behof af en reglering utaf arbetstiden, vare sig påbjudande af normal-arbetstid eller, såsom utskottet tänkt, reglering af arbetstiden inom lifsfarliga yrken. Visserligen finnes det någon agitation, och demonstrationer hafva förekommit en eller annan gång; men man kan ej säga, att dessa uttalanden från arbetarnes sida hafva visat sig synnerligen kraftiga. Men man må säga om denna sak hvad som helst, säkert är dock, att den fria öfverenskommelsen mellan arbetare och arbetsgifvare är det bästa och det säkraste för både nutid och framtid. Skulle man börja lagstifta på detta område och säga: ni arbetare skolen arbeta så många timmar i det facket och i ett annat så många! — hvart skulle detta taga vägen till sist? Jag för min del tror, att det icke skulle blifva lyckligt. Om man ser på den redogörelsen för förhållandena i andra länder, som utskottet förskaffat sig, så finner man att man der icke kunnat komma öfverens i detta afseende. Nu säger man visserligen, att det skulle vara i hygieniskt hänseende nyttigt och bra, om man kunde, på sätt utskottet tänkt, få fram förslag om reglering af ifrågavarande förhållande. Men vi veta litet hvar, att vi nu hafva yrkesinspektörer. Dessa yrkesinspektörer åligger det att tillse, att inga oordentligheter eller sådant, som kan förorsaka ohälsa eller skada under arbetet, få förekomma. Vidare hafva vi inom länen förste provinsialläkare, som göra sina inspektionsresor, synnerligast till de större etablissemangen och fabrikerna och tillse, hvad som bör göras i hygieniskt och helsovårdshänseende. Han föreskrifver fabrikanten hvilka åtgärder han skall vidtaga för sina arbetares skydd och han är skyldig att till vederbörande afgifva rapport om sina embetsresor.

Vi hafva såväl år 1884 som år 1891 haft arbetarkomitéeer ned-satta för att utarbeta förslag till arbetarnes bästa, vi hafva begärt en

*Om skrifvel-
se till Kongl.
Maj:t med
begäran om
utredning
i fråga om
ordnande af
förhållandet
emellan ar-
betsgifvare
och arbetare
beträffande
reglering af
arbetstiden.
(Forts.)*

Om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning i fråga om ordnande af förhållandet emellan arbetsgifvare och arbetare beträffande reglering af arbetstiden.

Om skrifvel-
se till Kongl.
Maj:t med
begäran om
utredning
i fråga om
ordnande af
förhållandet
emellan ar-
betsgifvare
och arbetare
beträffande
reglering af
arbetstiden.

arbetarestatistik, men vi hafva ännu icke sett något resultat af allt detta. Nu vill man icke desto mindre komma med en ytterligare skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag i den riktning, som motionären antydte i fråga om arbetstiden, och hvarigenom man vill åstadkomma än det ena och än det andra, som skulle kunna vara nyttigt och bra i helsoafseende och för att arbetarne skulle kunna egna sig åt sina familjer, det ena med det andra. Men följderna af en sådan undersökning och af sådana föreskrifter skulle säkerligen blifva helt andra än hvad motionären tänkt sig. Jag är säker på att om dessa föreskrifter komme att gå i den riktning motionären tänkt sig, så skulle arbetarne och ännu mycket mindre arbetsgifvarne komma att tacka honom för hans, jag vill medgifva det, mycket välmenta men opraktiska förslag; teorier har han visserligen och såsom skollärare är han nog bra, men till att här framställa förslag i praktiska afseenden tror jag honom sannerligen icke — jag tänkte säga vuxen, men det vågar jag icke. En lag efter motiven till skrifvelseförslaget, nemligen för normalarbetsdag, skall leda derhän, att, om den bestämda arbetstiden öfverskrides med några minuter, skola arbetsgifvare och arbetare böta; utan sådana bestämmelser är lagen en död bokstaf. Jag tror icke att det är i den riktningen reformerna böra gå. Det sundaste och bästa i detta afseende är, det vågar jag upprepa, den fria öfverenskommenheten, det gamla patriarkaliska sättet, der arbetsgifvaren ställer sig som en fader för sina arbetare och dessa anse sig såsom medlemmar af hans familj. Då går allt lyckligt och väl, och man kan med förtroende vända sig till hvarandra i allehanda saker, som förekomma icke allenast under arbetet utan äfven i många andra förhållanden, som äro å bane. Det värsta vi hafva att befaras, icke allenast inom vårt land, utan äfven inom andra länder, är den stora agitation som bedrifves bland arbetarne. Att agitationen skulle komma äfven hit in i Riksdagen har man ju hört tillföre flere gånger och äfven nu. Jag hade dock för min del trott att det skulle kunna undvikas. Agitation är en farlig sak och kan lätt drifvas derhän, att följderna blifva oberäkneliga. Jag hörde just härom dagen berättas om några personer som bildade ett aktiebolag för några år sedan. De anlade en fabrik, köpte inventarier och maskiner och antogo arbetare, och allt gick lyckligt och bra i flere år. Men så en vacker dag kom en agitator dit och han sade till arbetarne: I bören icke arbeta, om I icke fån 10 procents tillökning utöfver hvad I nu för närvarande hafven. Arbetarne betraktade agitatorn som en riktig engel, de hoppade på förslaget och utsågo ett par förtroendemän för att tala vid bolagets disponent. Disponenten talade med bolagsmännen och de svarade: Underrätta arbetarne att då de hafva en så bra aflöning som 25 à 26 kronor i veckan för de bästa — de sämre hade mindre — så kunna vi omöjligt betala mera, då vi icke under alla de år vi haft fabriken kunnat få ett öres utdelning, utan hvad som blifvit öfver har gått till underhåll och till afsättning för betäckande af möjliga förluster. Förtroendemännen, som kommo tillbaka på arbetarnes vägnar, blefvo meddelade beslutet och de fingo för sig förelagda revisionsberättelser och räkenskaper för alla åren och fingo se, att aktieegarne icke hade haft ett öres utdelning, men det oaktadt

(Forts.)

sade de: Vi äro öfverens om att, derest vi icke få denna tillökning, så återgå vi icke till arbetet. De vidhöllo sitt beslut; bolaget nödgades nedlägga fabriakens verksamhet, och arbetarne skingrades åt hvar sitt håll. Hade icke agitatorn varit der, så hade väl fabriakens verksamhet än i dag bedrifvits.

Af hvad jag sålunda anfört, skall jag, herr grefve och talman, be att få yrka afslag å utskottets betänkande.

Herr Jonsson i Hof: Jag kan icke annat än uttala min förvåning öfver, att den senaste talaren har sammanställt denna motion med agitation i arbetarfrågan. Jag undrar om det är riktigt att sätta dessa saker sida vid sida. Här gäller det en utredning derom, huruvida missförhållanden uti det ifrågavarande afseendet icke kunna finnas, som behöfva afhjelpas och rättas. Det måtte väl vara något helt annat än att uppträda på folkmöten och agitera i den riktning talaren nyss omnämnt. Jag må säga, att huru än en sådan undersökning skulle komma att utfalla, kan man icke förneka att det ligger något berättigadt i densamma, och detta så mycket mera, som, då Riksdagen förut begärt att få en statistik öfver arbetarförhållanden, och denna fråga på det hela taget är en detalj af den fråga, som nu är före, det skulle vara egendomligt, om man nu vägrade en åtgärd, som vidtoges i syfte att om saken i sin helhet få nödiga upplysningar. Talaren nämnde, att det bästa sättet skulle vara att låta friheten råda hur mycket som helst, och tänkte sig att det skulle komma att gå så der patriarkaliskt till väga med välvilliga husbönder, som såge noga till sina arbetares väl och lycka. Men jag vill erinra om att det icke är emot sådana husbönder, som staten skulle ingripa genom lag, utan mot en annan sorts husbönder, som icke hafva ögonen öppna för sina arbetares väl och bästa. Och ur den synpunkten tror jag att kammaren kan med goda skäl lemna sitt bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Eriksson* i Elgered, *Ericsson* i Väsby, *Liljeholm*, *Alsterlund*, *Boëthius*, *Svensson* från Karlskroua, friherre *Bonde*, *Gethe*, *Elis Nilson*, *Hazén*, *Hansson* i Berga, *Waller*, *Wallbom*, *Falk*, *Waldenström*, *Nordin* i Hamnerdal, *Henricson*, *Anderson* i Hasselbol, och *Hansson* i Solberga.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan, *dels* på bifall till nämnda hemställan, men med ogillande af utskottets motivering, och *dels* på afslag å såväl omförmälda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering blef likväl begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Andra Kammarrens tillfälliga utskott n:o 1 hemställt i dess förevarande utlåtande n:o 1 (saml. n:o 6), röstar

Ja;

Andra Kammarrens Prot. 1895 N:o 19.

3

Om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning i fråga om ordnande af förhållandet emellan arbetsgifvare och arbetare beträffande reglering af arbetstiden.

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 133 ja mot 73 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen; och skulle detta beslut jemlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

§ 9.

Om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen. Föredrogs vidare konstitutionsutskottets utlåtande n:o 4, i anledning af väckta motioner om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen.

Uti en från Andra Kammaren till utskottet hänvisad motion, n:o 152, hade herr *O. B. Olsson* i Maglehult hemställt, bland annat, att Riksdagen måtte antaga följande förslag till ändrad lydelse af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

Regeringsformen.

§ 52.

Riksdagens kamrar utse hvar för sig bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

Riksdagsordningen.

§ 33.

1. Så snart — — — meddelad kamrarne, hvar i hvad dess ledamöter angår, väljer hvardera kammaren bland sina ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

2. Innan talmän blifvit valde, föres i hvardera kammaren ordet af den derstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevisat, och, der två eller flere ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den af dem, som är till lefnadsåren äldst.

3. Vid samtidigt förfall i en af Riksdagens kamrar för både talman och vice talmän utses, på sätt vid val af talman eger rum, en af kammarens öfriga ledamöter att tjenstgöra såsom talman för tillfället.

Till utskottets behandling hade härjemte öfverlemnats en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 158, deruti herr *G. Ryding* hemställt om antagande af nedanstående tillägg till 33 § riksdagsordningen, att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

Vid samtidigt förfall för både talmannen och vice talmannen i någon af Riksdagens kamrar utses af denna kammare under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämndt, en af kammarens öfriga ledamöter att tjänstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört.

Om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen.

(Forts.)

I föreliggande utlåtande hemstälde nu utskottet:

»1:o att Riksdagen, med bifall till herr Olssons motion, n:o 152, i hvad den afser ändring af gällande bestämmelser rörande talmansbefattningarna vid riksdagen, ville antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af nedan-nämnda grundlagsstadganden:

Regeringsformen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 52.

Kamrarnes talmän och vice talmän utnämne Konungen.

Riksdagens kamrar utse hvar för sig bland sine ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

Riksdagsordningen.

§ 33.

Så snart fullmagterne undergått den i mom. 1 af nästföregående paragraf föreskrifna granskning samt berättelse om förloppet dervid blifvit af chefen för justitiedepartementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, hvar i hvad dess ledamöter angår, begäre hvardera kammaren ofördröjligen hos Konungen, medelst deputation, talman och vice talman, den Konungen då för hvardera kammaren, bland dess ledamöter, utnämner.

1. Så snart fullmagterne undergått den i mom. 1 af nästföregående paragraf föreskrifna granskning samt berättelse om förloppet dervid blifvit af chefen för justitiedepartementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, hvar i hvad dess ledamöter angår, väljer hvardera kammaren bland sine ledamöter talman samt en förste och en andre vice talman.

Då i något af de fall, som i 91, 93 och 94 §§ regeringsformen omförmälas, Riksdagen på de i samma grundlags 95 § nämnde vederbörandes kallelse sammanträder, eger hvardera kammaren att, inom sig, välja talman och vice talman.

*Om ändring af § 52 rege-
ringsformen
och § 33
riksdagsord-
ningen.*
(Forts.)

Innan talmän äro förordnade eller valde, efter thy ofvan sägs, föres i hvardera kammaren ordet af den derstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar be- vistat, och, der två eller flere ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den af dem, som är till lefnadsåren äldst.

2. Innan talmän blifvit valde, föres i hvardera kammaren ordet af den derstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar be- vistat, och, der två eller flere ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den af dem, som är till lefnadsåren äldst.

3. Vid samtidigt förfall i en af Riksdagens kamrar för både talman och vice talman utses, på sätt vid val af talmän eger rum, en af Kammarens öfrige ledamöter att tjenstgöra såsom talman för tillfället.

2:o) att herr Rydings motion, n:o 158, icke måtte till någon Riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Efter föredragning af *punkten 1* begärdes ordet af

Herr Ryding, som anförde: Herr talman! Jag hemställer, att äfven andra punkten måtte uppläsas, och att diskussionen får omfatta begge punkterna.

Sedan denna hemställan bifallits, yttrade vidare

Herr Ryding: Jag är i tillfälle meddela, att Första Kammaren afslagit utskottets hemställan i första punkten af det nu föredragna betänkandet, och att således det grundlagsändringsförslag, som innefattas i samma punkt, redan förfallit. Vid detta förhållande tager jag mig friheten att anhålla om någon stunds uppmärksamhet hos kammarerna till förmån för den motion, som jag afgifvit.

Flertalet af kammarens ledamöter torde nog ännu hafva i friskt minne, hurudana förhållandena voro här i Riksdagen år 1891. I Första Kammaren var talmannen till följd af sjukdom under en längre tid urståndsatt att leda kammarens förhandlingar, och detta uppdrag fullgjordes i stället af vice talmannen ända till dess talmannen begärde sitt entledigande, och kammaren genom deputation hos Konungen fick annan talman förordnad. I Andra Kammaren var *vice* talmannen likaledes till följd af sjukdom under flere veckor hindrad att i kammarerna infinna sig. I begge kamrarne berodde det således uteslutande på en enda person, huru vida kammarens förhandlingar skulle kunna upprätthållas, eller huru vida en rubbning deri skulle komma att ega rum. Jag vill nu icke tala om hvilken tyngd, som derigenom lades på den fungerande talmannen, och en lycka var att ingen annan olägenhet inträffade, än att i Första Kammaren behandlingen af ett

bankoutskottets betänkande måste vecka efter vecka uppskjutas, der- *Om ändring af § 52 rege-*
för att vice talmannen var af jäf hindrad att föredraga detsamma. *ringsformen*
och § 33

Dessa förhållanden väckte emellertid Riksdagens uppmärksamhet på den brist, som förefinnes i grundlagen derutinnan, att, såsom jemväl utskottet i sitt betänkande vitsordar, riksdagsordningen icke innehåller någon föreskrift om hvem det skall åligga att leda förhandlingarna i en af Riksdagens kamrar, för den händelse, att talmannen och vice talmannen samtidigt skulle vara af något förfall hindrade att tjenstgöra. Motioner väcktes i båda kamrarne, åsyftande att undanröjda denna brist. Dessa motioner förnyades 1892 och 1893 och hafva upprepats jemväl under innevarande års riksdag, men allt hittills utan resultat. Andra Kammaren har städse försökt att åt kamrarne eller åtminstone åt sig vindicera rätten att utse talman och vice talman. Första Kammaren har lika ihärdigt motsatt sig en sådan bestämmelse; och på denna punkt står frågan ännu den dag som i dag är.

riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Min vördsamma hemställan är nu, att kammaren måtte vidtaga en verksam åtgärd för undanröjande af den brist, som af alla erkännes vara förefintlig; och en sådan åtgärd blefve vidtagen, om kammaren behagade bifalla min motion. Deri har jag föreslagit, att vederbörande kammare skulle under ålderspresidentens ordförandeskap vid samtidigt förfall för både talmannen och vice talmannen utse en af kammarens öfriga ledamöter att tjenstgöra såsom talman, till dess förfallet upphört. Konstitutionsutskottet har sjelft på sid. 6 i sitt betänkande erkänt, att detta förslag är egnadt att på ett fullt betryggande sätt förekomma de anmärkta olägenheterna, och jag ber att derutöfver särskildt få påpeka, att den utväg, som jag föreslagit, går just i den riktning, som Andra Kammaren önskat, ehuru steget icke tagits fullt ut.

Slutligen har jag den tillfredsställelsen att kunna meddela, att Första Kammaren har med en högst betydande majoritet, nemligen 83 röster mot 42, i hufvudsak bifallit min motion. Vill Andra Kammaren nu göra detsamma, så skulle vi ändtligen kunna hoppas att inom en nära framtid icke vidare behöfva befara någon rubbning i Riksdagens verksamhet blott derför, att två vissa personer samtidigt få förfall, en rubbning, som kan blifva af ganska lång varaktighet och följaktligen högst betänklig, derest t. ex. Konungen befinner sig i Norge och en deputation dit måste afsändas för att begära talman.

Jag tager mig alltså friheten att beträffande första punkten yrka afslag å utskottets hemställan och att rörande andra punkten sjelf hemställa, att Andra Kammaren måtte i likhet med Första Kammaren antaga följande tillägg till 33 § riksdagsordningen att hvilatill vidare grundlagsenlig behandling:

»Vid samtidigt inträffande förfall för både talmannen och vice talmannen i någon af Riksdagens kamrar utses under enahanda ordförandeskap, som nyss är nämndt, en af kammarens öfriga ledamöter att såsom talman tjenstgöra.»

Detta yrkande öfverensstämmer med den af herrar Behm och Nyström afgifna reservation, som af Första Kammaren antagits.

Om ändring
af § 52 rege-
ringsformen
och § 33
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Herr friherre von Knorring: Herr grefve och talman, mine herrar! Den af herr Ola Bosson väckta motion, som nu föreligger till afgörande och som är tillstyrkt af utskottet, är i sjelfva verket en kvarlefva från äldre tider, då det inom denna kammars majoritet blåste en vind, som gick ut på konungamagtens inskränkande. Denna tendens kunde då hafva sin förklaring och må hända äfven till en del sitt försvar. Men jag tror icke, att denna tendens nu mera finnes hos majoriteten af denna kammare. Tiderna hafva förändrats i mycket. Man kan då fråga sig: innebär det förslag, som herr Olsson framlagt, verkligen en inskränkning i konungamagten? Det kan nog såsom ett försvar för motionen anföras af många, att denna inskränkning icke är af någon betydelse för konungamagten; men då jag är principiellt emot hvarje inskränkning af konungamagten, så måste jag rösta nej mot förslaget.

Men det finnes en annan anledning, hvarför förslaget enligt min åsigt icke bör antagas, och det är, att vi icke kunna anse det vare sig nödigt eller nyttigt. Det står ju tydligt i 38 § riksdagsordningen, att konstitutionsutskottet skall föreslå de ändringar i grundlagarne, som utskottet anser högst nödiga eller nyttiga. Der står visserligen icke, att samma princip bör vara gällande, när utskottet afgifver utlåtanden öfver de motioner om ändringar i grundlagen, som inkomma till utskottet, men det är ju alldeles klart, att det i senare fallet bör vara samma principer, som regera utskottet, som när det framlägger sina egna förslag. Nu kan väl ingen påstå, att Kongl. Maj:t missbrukat sin magt i afseende å tillsättandet af talmän inom någon af kamrarna. Man kan icke påstå, att Konungen någonsin tillsatt en talman, som icke varit vuxen sin plats eller icke varit annars lämplig för densamma, och då kan man icke heller säga, att förändringen är högst nödig eller nyttig. Det finnes således intet tvingande skäl för att bifalla motionen och utskottets förslag.

Jag erinrar mig ett tillfälle vid förra riksdagen, då det var en känd talare inom denna kammare, som gjorde en utredning angående Konungens ekonomiska lagstiftningsrätt. Han framhöll dervid, huru denna magt vuxit betydligt, sedan grundlagen stiftades, och huru densamma kunde anses vara större än den borde vara. Jag kunde icke annat än i mitt sinne instämma med honom i hans yttrande; men icke desto mindre, om ett förslag framkommit om inskränkning i denna Konungens magtbefogenhet, skulle jag röstat nej, dels med anledning af den grundsats, som jag nyss uttalade angående inskränkningar i konungamagten, och dels därför att det icke kan anföras något bevis för att Konungen missbrukat sin ekonomiska lagstiftningsrätt; och då så icke är, skulle förändringen icke heller vara nödig eller nyttig.

Man kan visserligen fråga, om det icke kan vara förenadt med fara att från denna synpunkt underlåta att ändra grundlagsstadganden, som kunna anses vara illa affattade eller eljest mindre lämpliga. Jag får då svara, att om det finnes i vår regeringsform några felaktiga konstitutiva bestämmelser t. ex. med afseende å statsrådets förhållande till Konungen eller Konungens rätt att handhafva statens medel, då medgifver jag, att det kunde i formuleringen af dessa bestämmelser ligga en sådan fara, att man kunde hafva anledning att väcka förslag

och genomföra förändringar i dem, äfven om det icke hittills visat sig någon skadlig påföljd af dessa stadganden. Men det föreliggande stadgandet om Konungens rätt att utnämna talmän kan icke anses vara ett konstitutivt stadgande.

Utskottet har i sitt betänkande talat om att kamrarnes värdighet skulle fordra, att de sjelfva tillsatte sina talmän. Jag får erkänna, att jag ytterst ogerna ser i politiska handlingar användas sådana ord som »ära och värdighet»; de äro temligen klena bevismedel. Vid sådana uttryck kunna fästas mycket olika begrepp; man kan till och med säga, att hvad som är öfverensstämmande med ära och värdighet eller icke beror ganska ofta på tycke och smak.

Jag anser för öfrigt, att enligt den erfarenhet, som man kan hafva i afseende å ändringar i grundlag och regeringsform i andra länder, så — icke bruka de folk vara de lyckligaste, som hafva benägenhet att tidt och ofta ändra sina grundlagar. Om vi nu, mine herrar, kunna anse oss vara ett i politiskt afseende ganska lyckligt folk, som vi enligt mitt förmenande varit sedan 1809, så beror det till en stor del derpå, att vi hafva en regeringsform af stor förträfflighet, som vi icke utan tvingande skäl brukat vilja ändra. Denna regeringsform är också icke något, som blifvit hopkonstrueradt, så att säga, på fri hand ur djupet af ett statsrättsligt medvetande, såsom fallet är med regeringsformerna i flera andra länder i Europa, utan den är en lag, som har sin grund i föregående tiders erfarenhet. Den är således i ordets verkliga mening en erfarenhetslag. Vi veta, att under frihetstiden tillsattes talmännen af Riksdagen sjelf, men under Gustaf III:s envælde af Konungen. Resultatet visade sig lika olyckligt under båda dessa regimer, men det blef så under den senare regimen, därför att det var den *enväldige* Konungen, som tillsatte talmännen. De nu gällande bestämmelserna i detta afseende hvilat derpå, att det är en *konstitutionel* konung, som tillsätter talmännen, och detta är, tror jag, en gyllene medelväg mellan de båda nyssnämnda förfaringsätten.

Som sagdt, vår grundlag är enligt min uppfattning i ordets verkliga mening en erfarenhetslag, och då böra vi icke heller ändra den oftare eller i andra fall, än då erfarenheten visar att det är nödigt. Någon sådan erfarenhet föreligger icke nu, och därför, herr talman, yrkar jag afslag å utskottets hemställan i afseende å herr Ola Bosson Olssons motion.

Herr Ljungman: Beträffande det föreliggande förslaget vill jag fästa uppmärksamheten på, att om man bifaller herr Rydings motion, så skulle man i 33 § riksdagsordningen få två mot hvarandra stridande principer. Enligt första stycket skulle Konungen utse ordförande i kamrarne, men enligt det andra och nya stycket skulle kamrarne sjelfva välja sina ordförande. För min del tror jag, att det vore klokast, om kamrarne, såsom förhållandet är i nästan alla öfriga länder, i hvarje fallinge sjelfva välja sina ordförande. Jag kan icke finna, att det nuvarande förhållandet innebär någon magt, som för Konungen kan vara af värde att behålla eller eljest kan lända regeringsmagten till fördel, utan snarare tvärt om, ty under upprörda tider

Om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen.
(Forts.)

Om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen. (Forts.)

kan en sådan utnämningssrätt medföra brytningar med Riksdagen af ganska allvarlig betydelse.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på, att när man har två med hvarandra likställda statsmagter, så bör väl äfven den andra af dem, Riksdagen, få sköta sig såsom en fullmyndig person, och det är väl derfor icke för mycket, att kamrarne sjelfva få utse sina ordförande.

Jag skall derfor hemställa, att kammaren måtte nu likasom vid föregående riksdagar bifalla utskottets föreliggande förslag.

Herr Boëthius: Herr grefve och talman! Jag har vid ett par föregående tillfällen tagit mig friheten att här i kammaren motsätta mig det förslag i liknande syfte, som då förelegat. Jag har icke frångått den uppfattning, jag då uttalat, och jag anser mig därför fortfarande böra yrka afslag å herr Olssons motion eller detsamma som afslag å första punkten af utskottets betänkande.

När jag det gör och när jag förut motsatt mig en sådan förändring, har motivet icke varit det, som en föregående talare sagt vara det bestämmande för honom, nemligen omtanken om konungamagten, utan hvad som i denna sak bestämt och ännu bestämmer mig, det är omtanken om Riksdagens egen säkerhet samt om den lugna och opartiska ledningen af våra förhandlingar. Från vårt nuvarande statsskick hafva vi icke annat än den bästa erfarenhet om resultatet af denna Konungens utnämningssrätt. Deremot hafva vi från ett föregående statsskick, som med vårt nuvarande var ganska beslågtadt, nemligen frihetstidens, en bestämd erfarenhet af att det medförde ganska svåra olägenheter, när talmännen valdes. Kan det under sådana förhållanden anses högst nödigt och nyttigt att företaga en sådan förändring? Visserligen fins det länder, der denna valrätt icke leder till några olägenheter, till exempel England, men det beror på den sans och måtta, som der utmärker partierna och som gör, att den, som en gång blifvit vald, väljes allt fortfarande, hvilket parti än sitter med magten i underhuset. Vår erfarenhet gör emellertid, att man kan befara, att vi icke skulle iakttaga samma måtta, och vi hafva från andra länder mycket afskräckande exempel. Man behöfver i det hänseendet icke gå långt, ty vi hafva just i dagarne sett, huru i ett grannland dessa val bestämts uteslutande ur partisynpunkt och utan någon aktning för minoritetens rätt. Detta är, synes mig, icke något exempel, som manar till efterföljd, och när Riksdagen nu har tillfälle att öfverlemnna denna grannlaga sak åt en fullt opartisk myndighet, skall Riksdagen då afstå från denna fördel blott för etikettens skull, ty detta är icke annat än en etikettsfråga?

Hvad åter herr Rydings motion angår, så ber jag att få ansluta mig till densamma. Här föreligger en verklig olägenhet, som behöfver afhjelpas, och att Riksdagen tillfälligtvis utser en sådan tjänstgörande talman kan väl icke leda till något farligt partiförtryck.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få instämma i herr Rydings yrkande.

Herrar *Larsson* från Upsala och *Nyström* instämde häruti.

Herr Ola Bosson Olsson: Herr talman, mine herrar! Den andre talaren i ordningen, som här uppträdde, sade, att här blåste en vind från äldre tider, som gick ut på att nedsätta eller förminska konungamagten. Jag vill erinra den talaren om, att denna vind icke härstammar från äldre tider, utan från allra nyaste tid, från åren 1891, 1892 och 1893, och frågan har varit före flera gånger förut för icke så lång tid tillbaka, så att man kan icke säga, att det är något, som nu upplifvas från äldre tider.

Jag vill också erinra om, hvad äfven utskottet har gjort, att denna rätt för kamrarna att utse sina talmän finnes i nästan alla Europas konstitutionella länder. I Norge, Danmark, Tyskland, Frankrike och Belgien utse de lagstiftande församlingarna sjelfva sina talmän såväl i den öfre som i den lägre kammaren. Ut i Italien, Österrike, Ungern och Spanien tillsätter den lägre kammaren sjelf sin president. Det enda land, utom Ryssland och Turkiet, der representationen icke sjelf tillsätter sina talmän, är Nederländerna. Der tillsätts presidenterna för den nedra kammaren på det sättet, att kammaren uppgör ett förslag på tre personer, af hvilka Konungen utnämner en och de två andra blifva vice presidenter. Detta är således detsamma som att kammaren sjelf tillsätter dem, fast de på visst sätt konstitueras af Konungen. När så är förhållandet i alla länder, och jag icke hört talas om några olägenheter häraf, så tycker jag för min del, och denna kammare har vid flera tillfällen visat att den har samma mening, att det är litet förnedrande för våra kamrar att icke få tillsätta sina egna talmän.

Den siste talaren nämnde visserligen något om ett exempel från ett grannland, och han menade dermed utan tvifvel Norge. Han tog det såsom ett varnande exempel i följd af förhållandena, sådana som de gestaltat sig der, men jag hemställer till den talaren, om den villervalla, som nu existerar i Norge, i ringaste mån är beroende derpå att norska Stortinget sjelf väljer sina talmän. Om Stortinget gör detta sjelf, eller Konungen tillsätter dem, så hade väl förhållandena varit enahanda i Norge.

Det omtalades äfven under diskussionen, att under frihetstiden eller från 1723 svenska Riksdagens fyra stånd sjelfva tillsatte sina talmän. Ingen olägenhet har dock mig veterligen deraf uppstått, oaktadt detta förhållande varade i 49 år. Men sedan fingo vi under Gustaf III en annan tid, som började 1772, då statshvälfningen skedde och då Konungen tog sig magt att tillsätta talmän i Riksdagen. Historien visar då, att talmännen vid många tillfällen fingo dels direkta och dels indirekta befallningar från Konungen att vägra proposition, och man kan tänka sig, hvilka olägenheter skulle uppstå för en lagstiftande församling, då dess ordförande vägrade proposition på framtällda förslag. Detta faktum bevisas af historien och kan således icke förnekas.

1809 års regeringsform bibehöll samma magt och myndighet för Konungen att tillsätta talmän, men uti 1810 års riksdagsordning bestämdes, att konstitutionsutskottet skulle döma emellan talmännen och kamrarna i fråga om propositionsvägran, och denna myndighet har utskottet ännu, och därför finnes enligt min tanke ingen fara i

Om ändring
af § 52 rege-
ringsformen
och § 33
riksdags-
ordningen.
(Forts.)

**Om ändring
af § 52 rege-
ringsformen
och § 33
riksdags-
ordningen.
(Forts.)**

Om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen.
(Forts.)

Om ändring detta afseende. En talare har erinrat om, att § 52 § regeringsformen icke står i full öfverensstämmelse med öfriga delar af regeringsformen. Regeringsformen har äsyftat, att magtmyndigheten skulle vara lika fördelad mellan Konungen och Riksdagen, men så är icke förhållandet, då Riksdagen måste taga emot af Konungen tillsatta talmän. Jag vill icke på något sätt påstå, att de utnämningar, som Konungen i detta afseende gjort, hafva varit till någon skada, men i grundlagsfrågor får man icke tänka på den närvarande tiden, utan man måste tänka på framtiden. Såväl i vårt land som andra måste efter naturens ordning andra förhållanden inträda, att vi få både en annan Konung och regering än den nuvarande, och då är det bättre att kunna trygga sig på grundlagen än på den första statsmagten. Dessutom anser jag, att det icke är den svenska Riksdagen värdigt att stå under förmynderskap och icke själf få välja sina talmän. Jag vill erinra om, att denna kammare både 1891, 1892 och 1893 fattat beslut i enlighet med hvad konstitutionsutskottet nu förelagt Riksdagen, och jag skulle därför anse det för högst besynnerligt, om denna kammare nu skulle vika från det beslut, som den 3 gånger förut fattat.

Jag skall emellertid icke vidare förlänga diskussionen, åtminstone icke för närvarande, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i förevarande punkt.

Herr Thestrup: Jag skall gerna lemna å sido den föregående talarens yttrande beträffande hvad som kan vara mer eller mindre öfverensstämmande med Riksdagens värdighet. Jag skall äfven lemna obesvarad hans utflykt till främmande länder och hans uppgifter om dervarande förhållanden. Jag tror nemligen, att det är för oss bäst och lämpligast att rätta oss efter förhållandena i vårt eget land, då det gäller att undersöka, huru vida förändringar i nuvarande grundlagsstadganden äro af behovet påkallade.

Riksdagsordningen innehåller ju en ganska tydlig föreskrift derom, att konstitutionsutskottet icke bör hos Riksdagen föreslå ändringar i gällande grundlagsbestämmelser i annan eller vidsträcktare mån, än då dessa ändringar äro »*högst nödiga eller nyttiga*». Kan någon i denna kammare eller för öfrigt inom Riksdagen med fog påstå, att den nu föreslagna grundlagsändringen är *högst nödig eller nyttig*? För min del anser jag en slik förändring hvarken vara nödig eller nyttig. Har under den tid, utnämningssrätten af Riksdagens talmän utöfvats af statschefen, vid något annat tillfälle missbruk deraf egt rum? Har icke, såsom redan en föregående talare framhållit, statschefen städse till de viktiga talmansbefattningarne utnämnt dem, som dertill varit mest lämpliga?

Jag är för min del så långt ifrån att tro, att en ändring i detta hänseende skulle vara nödig eller nyttig, att jag snarare tror motsatsen, och håller för, att det är vida bättre, att tillsättandet af dessa befattningar fortfarande utöfas af statschefen, som dervid alltid visat sig fullkomligt obunden af partihänsyn, och dertill städse tagit de mest lämpliga personerna, vare sig dessa tillhört det ena eller det andra af de vid tillfället inom Riksdagen herskande partier. Huru vida deremot, om den föreslagna grundlagsändringen blefve

antagen, det särskildt i politiskt upprörda tider skulle komma att tillgå på samma sätt, anser jag för min del ganska tvifvelaktigt. Jag finner mig af dessa skäl föranlåten att yrka afslag å första punkten af utskottets betänkande.

Hvad andra punkten deremot beträffar, har den förste talaren redan så tydligt påvisat de olägenheter, det nuvarande förhållandet kan medföra, att jag här obetingadt förenar mig med honom och följaktligen instämmer i yrkandet om bifall till den reservation, som inom utskottet afgifvits af herrar Behm och Nyström. Det har visserligen af en föregående talare blifvit anmärkt såsom inkonsekvent att vid utseendet af den person, som vid samtidigt inträffande förfall för både talman och vice talman skulle såsom talman tjenstgöra, gå till väga på annat sätt än vid tillsättandet af dessa befattningar, men denna anmärkning kan jag icke tillerkänna någon principiel betydelse.

Om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen.
(Forts.)

Herr Petersson i Boestad: Herr grefve och talman! Jag yrkar afslag å utskottets hemställan i den första punkten, och jag gör det af det skäl, att jag anser, att ingen orsak föreligger att ändra dessa grundlagsparagrafer. Under de riksdagsperioder, jag haft äran tillhöra Riksdagen, hafva vi alltid haft de yppersta män till talmän, och kamrarna hade ej sjelfva kunnat välja några bättre enligt mitt förmenande. För öfrigt tror jag, att tiden för att just nu göra den förändring, som motionen afser, icke vore väl vald. Jag yrkar alltså afslag å såväl herr O. B. Olssons motion som utskottets hemställan i första punkten.

Hvad åter herr Rydings förslag angår, anser jag det fördelaktigt och yrkar bifall till det detsamma.

Herr Boëthius: Den ärade talaren på skånebänken sade sig förmoda, det jag med mitt yttrande om ett grannland afsåg Norge. I denna sin förmodan hade han alldeles rätt. Men han har fullkomligt missuppfattat mig, när han trodde min mening vara den, att den nuvarande villervallan i Norge skulle hafva uppstått till följd af Stortingets rätt att välja sina presidenter. Det menade jag alldeles icke; hvad jag afsåg var det missförhållandet, att majoriteten i Stortinget så ensidigt begagnar denna sin rätt och oupphörligt väljer presidenter inom sitt parti utan att taga någon hänsyn till minoriteten, ehuru denna minoritet dock, såsom herrarne veta, är så betydande — ett tillvägagående, som vi se i norska tidningar betraktas som en handskastad i ansigtet på minoriteten. Det är ett dylikt partivalde jag fruktar skulle kunna uppkomma äfven här i Sverige, om Riksdagen finge denna rätt, och som jag anser vara farligt.

Den ärade talaren sade också, att han icke sport, att Riksdagens rätt att välja sina talmän under frihetstiden medfört några olägenheter. Så var dock förhållandet. Ty vid början af hvarje riksdag uppstodo om den saken — särskildt rörande landtmarskalksvallet — så hetsiga strider, att de för lång tid förryckte riksdagsarbetet; och om man studerar riksdagshandlingarna från frihetstiden, tror jag man skall finna, att det icke alltid var så väl bestäldt med den valde landtmarskalkens eller talmannens opartiskhet mot minoriteten.

*Om ändring
af § 52 rege-
ringsformen
och § 33
riksdags-
ordningen.*

(Forts.)

Den ärade talaren framhöll vidare olägenheterna under den gustavianska tiden af Konungens rätt att nämna talmän. Ja, deriger jag honom rätt; men jag ber på samma gång att få hänvisa till hvad en föregående talare sagt rörande denna sak. Konungamagtens ställning under denna tid var nemligen en helt annan än den nu är. Med den ställning, konungamagten nu intager, tror jag att man icke behöfver befara, att rätten att utnämna talmän skall missbrukas, utan att man kan vänta full opartiskhet.

Den ärade talaren väddade slutligen till kammaren och sade, att det skulle vara förunderligt, om denna kammare, som så många gånger fattat beslut i enlighet med hvad konstitutionsutskottet nu föreslagit i denna fråga, nu skulle vika från detta beslut. Jag tror likväl, att denna kammare är så praktisk, att den icke i längden vill offra en verklig fördel för etiketten, och allra minst tror jag, att kammaren nu, när man kan vinna en verklig fördel genom ett bifall till herr Rydings motion, skall vilja af rätthafveri omöjliggöra detta steg framåt.

Herr Ljungman: Jag skall bedja att få fästa den siste talarens uppmärksamhet på, att i herr Ola Bosson Olssons förslag finnas åtskilliga garantier mot de missbruk, som talaren befarade. Särskildt finnes en garanti i bestämmelsen, att valet skall ske på Riksdagens första dag. Det skulle således icke blifva tid till några intriger; och säkert är, att våra svenska riksdagsmän icke heller skulle komma att resa upp till Riksdagen långt före densammas början för ett slikt nöjes skull. Hade bestämmelserna varit sådana, att valet kunnat uppskjutas i veckor, då hade det varit en annan sak. Men det är just det, som är i motionen förhindradt. Valet skall ske omedelbart på första dagen. Vidare afser ju herr O. B. Olssons förslag, att riksdagsarbetet så fort som möjligt må komma i gång; så att de betänkligheter, den siste talaren befarade, väl icke torde förefinnas. Och för öfrigt tror jag, att den närvarande tiden är mycket olika frihetstiden. Vi hafva nu en helt annan författning än frihetstidens och behöfva därför ej befara sådana uppträden, som då egde rum. Jag kan icke heller finna, att de stater, der representationen — särskildt den andra kammaren — själf väljer sina ordförande, haft någon olägenhet deraf. Jag tror då snarare, att de skulle haft olägenhet af att hafva det stäldt så som hos oss. Och om äfven i Norge förhållandena icke motsvara hvad man önskar, ligger väl orsaken dertill i, att norska författningen är sådan den är, och icke deri, att Stortinget själf väljer sina presidenter.

Vidare skall jag be att få fästa uppmärksamheten derpå, att, om den ändring i grundlagen, som herr Ola Bosson Olsson föreslagit, icke är »högst nödig och nyttig», det förslag, herr Ryding i sin motion framlagt, väl ej heller kan kallas »högst nödigt och nyttigt». När således två förslag nu föreligga, af hvilka det ena, herr Olssons, går ut på att genomföra den principen, att kamrarna vid *alla* tillfällen skola välja sina talmän, och det andra, herr Rydings, derpå, att Konungen vid vissa tillfällen skall välja dem, men kamrarna vid andra tillfällen, kan jag icke förstå, huru man kan vilja afslå det

förre och taga det senare förslaget. Jag tillhör dem, som hålla på, att man i grundlagsfrågor skall gå till väga på ett följdriktigt sätt, och skall därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

*Om ändring af § 52 rege-
ringsformen
och § 33
riksdags-
ordningen.*

(Forts.)

Härmed var öfverläggningen beträffande punkten 1 afslutad. I enlighet med de derunder gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan i nämnda punkt och *dels* å afslag såväl derå som å den af herr Ola Bosson Olsson i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse röstöfvervigt förefinnas för den förre meningen. Votering blef emellertid begärd, i följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i första punkten af förevarande utlåtande n:o 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets ifrågavarande hemställan som den af herr Ola Bosson Olsson i ämnet väckta motion.

Efter röstsedlarnes uppräknande befans, att 86 ledamöter röstat ja, men 105 nej; hvadan kammaren beslutat i enlighet med nejpropositionen.

Beträffande utskottets under *punkten 2* gjorda hemställan anförde härefter ytterligare:

Herr Ryding: Ifrån en af Första Kammarens reservanter hade jag vid diskussionens början fått mig tillsänd en lapp, på hvilken var antecknad, att omröstningen om den nu föredragna punkten i Första Kammaren utfallit med 83 röster för reservanternas förslag och 42 för utskottets. Jag har emellertid numera fått reda på, att saken icke alldeles förhåller sig så. Första Kammaren har visserligen antagit reservanternas förslag till lydelse af ett sista moment i § 33 riksdagsordningen, men icke oförändradt utan med följande tillägg: »till dess förfallet upphört», således i öfverensstämmelse med, hvad jag i min motion föreslagit. Vid sådant förhållande skall jag, herr talman, be att få ändra mitt förre yrkande till en hemställan om bifall till min motion.

Herr Ola Bosson Olsson: På de skäl, som redan under diskussionen anförts i afseende på första punkten, vill jag nu blott hemställa, huru vida det kan vara lämpligt att i en grundlag hafva en paragraf, som säger i ena fallet, att Konungen skall utnämna talmän

Om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen. och i det andra, att kamrarna skola välja sådana. Under sådana förhållanden skall jag be att få yrka afslag på den nu förevarande punkten.

(Forts.)

Herr Themptander: Om kammaren öfver hufvud taget vill fatta beslut i enlighet med herr Rydings förslag, så synas mig öfvervägande skäl tala för att instämma med honom i hans sista yrkande derom, att hans motion må i oförändradt skick antagas; ty de ändringar i afseende på ordalydelsen, som två reservanter från Första Kammaren vidtagit, synas mig ingalunda vara några förbättringar. Den ena ändringen består i uteslutandet af ett tillägg, som likväl åter lär hafva upptagits i Första Kammarens beslut. Den andra ändringen består deri, att, under det att herr Ryding säger: »Vid samtidigt förfall etc.», reservanterna vilja hafva: »Vid samtidigt *inträffande* förfall etc.». Men huru vida förfallet *inträffar* samtidigt eller ej, är väl en underordnad sak. Hvad som är af vikt är att förfallet *samtidigt eger rum*. Det synes mig således, att herr Rydings formulering har förtråde, hvarför jag, som sagdt, skall förena mig med honom i hans yrkande om bifall till motionen i oförändrad lydelse.

Med herr *Themptander* instämde herrar *Larsson* i Mörtlösa och *Waldenström*.

Herr Boëthius: Jag skall be att få återtaga mitt förra yrkande i afseende på punkt 2 af utskottets betänkande och förena mig med herr Ryding i det yrkande, han nu senast gjort.

Herr Thestrup: Med anledning af den upplysning, som herr Ryding nu lemnat, skall äfven jag be att få återtaga mitt första yrkande och förena mig med herr Ryding.

Herr Johnsson i Bollnäs: Då kammaren nu afslagit utskottets betänkande i punkt 1, så förefaller det mig, som om kammaren äfven borde afslå herr Rydings motion. Jag ber få erinra kammaren derom, att år 1893 antogo Riksdagens kamrar till hvilande i grundlagsenlig ordning den ändring, uti, bland andra, ifrågavarande grundlagsparagraf, att den deputation, som skall hos Kongl. Maj:t begära, att Kongl. Maj:t skall utnämna talmän, blefve borttagen, men att Kongl. Maj:t fortfarande skulle nämna talmän och vice talmän. Detta förslag godkändes, som sagdt, af så väl Första som Andra Kammaren under 1893 års riksdag. Skälet, hvarför det icke blef antaget år 1894, var det förhållandet, att förslaget stod i samband med ändring i afseende på tiden för riksdagens början. Riksdagen hade nemligen i samma beslut intagit, att Riksdagen skulle sammanträda den 8 januari i stället för den 15:de. Regeringen ansåg emellertid, att denna tid icke vore lämplig, enär svårighet skulle uppstå att få statsverkspropositionen färdig till den tiden. Detta var orsaken till att frågan föll under sistlidet års riksdag; jag tror därför att det är bäst, att kammaren nu afslår herr Rydings motion. Det kan nemligen vara utsigt att från konstitutionsutskottet få ett förslag i hufvudsak lika det, som

antogs år 1893, med undantag af frågan om tiden för Riksdagens sammanträde, och kunde ett tillägg i enlighet med herr Rydings motion intagas.

Jag hemställer således till kammaren, huruvida det icke är lämpligare att nu afslå herr Rydings motion, för att i sammanhang med denna fråga jemväl få besluta om andra frågor, som kunna vara af vikt att få genomförda och som kunna medföra en förbättring i andra delar, som beröra Riksdagens arbetsordning, fullmagternas granskning m. m. Jag hemställer därför, herr talman, om afslag å herr Rydings motion.

Om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen.
(Forts.)

Herr friherre Åkerhielm: Herr grefve och talman, mine herrar! Blott några ord! I motsats till den siste ärade talaren, kan jag icke bättre förstå, än att vid det förhållandet, att denna kammare i likhet med Första Kammaren vid denna riksdag afslagit herr Ola Bosson Olssons motion, men Första Kammaren redan fattat beslut i öfverensstämmelse med herr Rydings motion, och denna motion nu föreligger till behandling, vi måste pröfva, om icke ett bifall till herr Rydings motion just afhjelper på ett praktiskt sätt de olägenheter, som vi känna från föregående riksdagar. Då dertill kommer, att denna motion, som afser att afhjelpa dessa olägenheter, nu är i det närmaste bifallen, så pass att en sammanjemkning otvifvelaktigt är att motse, och det dessutom torde vara gifvet, att ett uppskof till en annan riksdag med frågan i dess helhet skulle kunna komma att vålla, att man helt plötsligt stode inför de praktiska olägenheter, som för tre år sedan så ytterst kämbart gjorde sig märkbara, så vore det synnerligen märkvärdigt, om man icke nu kunde enas om Första Kammarens uttalade åsigt i frågan och få ett grundlagsändringsförslag hvilande, hvilket dessutom just går i den riktning, Andra Kammaren önskat; det häfvar ju åt kammaren rätt att för tillfället välja den som skall leda kammarens förhandlingar, då förhinder inträffar. Är det då icke riktigt och klokt att nu bifalla herr Rydings motion?

Deremot vill jag icke yrka bifall till reservationen af skäl, som jag icke vill trötta kammaren med att uppräknat, men som af herr Themptander på stockholmsbanken blifvit tydligt och klart framhållna. Jag tillåter mig vördsamt hemställa, att kammaren måtte bifalla herr Rydings motion.

Herr Jonsson i Hof: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skall deremot be att få yrka afslag å samma motion. Ty det kunna väl herrarne ändå medgifva, att icke är denna ändring ensamt för sig af den vikt och betydelse, att man därför skall — så vidt jag kan förstå — minska och försvåra möjligheten af en mera tillfredsställande lösning af samma sak genom att nu bifalla ett förslag, som visserligen afhjelper en detalj men låter andra lika viktiga stå kvar. Det är ju först och främst ganska lång tid kvar af denna riksdag, och dessutom hör ju till denna riksdagsperiod äfven nästa års riksdag; och under denna tid kan man välja mellan ytterligare inkomna förslag i detta fall. Och jag kan icke annat förstå, än att om

Om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen. konstitutionsutskottet inkommer med ett förslag, liknande det, som antogs vid 1893 års riksdag, men utesluter ändringen rörande tiden för riksdagens början, så skola båda kamrarna nu liksom då med säkerhet antaga ett sådant förslag; och derigenom vinner man, att man får bort den märkvärdiga inrättning, som kallas deputation, för att bedja om talmän, och man vinner, att det egentliga riksdagsarbetet kan börja mycket tidigare. Derest nu båda kamrarna deremot skulle omfatta förevarande förslag, så skulle, så vidt jag kan förstå, ett skäl för att taga upp samma fråga igen i den vidsträcktare form, som jag nyss nämnde, hafva bortfallit.

(Forts.)

På dessa grunder kan jag icke finna annat än, att kammaren gör klokt i att nu afslå herr Rydings motion. Ty derigenom har man ett mycket starkare och större hopp om en mera tillfredsställande ändring än den, som blefve en följd af denna motions antagande.

Herr Ryding: Jag kan icke finna, att de af herrar Johnsson i Bollnäs och Jonsson i Hof framlagda omständigheter böra utgöra något hinder för kammaren att bifalla min motion. Det förekommer ju ganska ofta, att samtidigt föreligga till pröfning förslag till olika ändringar i samma grundlagsparagraf. Jag vill endast erinra om, att vid förlidet års riksdag röstades först om en föreslagen lydelse af § 51 uti regeringsformen, och derefter rörande en annan föreslagen lydelse af samma paragraf. Vid 1893 års riksdag behandlade Andra Kammaren först en motion af herr Norman, i samma syfte som nu herr Ola Bosson Olssons, men sedan den genom kamrarnes olika beslut förfallit, togs frågan åter upp i en annan form af herr Bülow, som, såsom herrarne torde erinra sig, väckte motion om att Andra Kammaren skulle sjelf utse talman och vice talman, men Första Kammaren fortfarande, såsom hittills, begära dem hos Konungen; och i det just nu föreliggande betänkandet anmäler konstitutionsutskottet, att det i ett blifvande betänkande kommer att uti § 33 riksdagsordningen föreslå jemväl annan ändring, föranledd af herr Olssons äfven framställda förslag om ändrade bestämmelser i afseende å riksdagsfullmagters utfärdande och granskning.

Alltså har konstitutionsutskottet sjelft icke ansett det vara något hinder att nu besluta en ändring i § 33 och sedermera behandla förslag angående en annan ändring i samma paragraf.

För min del hemställer jag fortfarande, att kammaren må bifalla min motion; och jag erinrar om det gamla ordspråket: »bättre en fågel i hand än tio i skogen».

Herr Hedin: Herr talman! Jag är väsentligen förekommen af herr Olof Jonsson i Hof, men skall dock be att få tillägga några ord.

Jag tillåter mig att hemställa till den majoritet af kammaren, som har utöfvat sitt räddningsarbete, som har skyddat konungamagten från hvad i början af denna debatt antyddes vara ett attentat mot den, om den icke kan nöja sig nu med det redan vunna resultatet och förutse så väl sig sjelf som oss andra något större betänketid.

Det är icke någon fara med »fågeln», ty en grundlagsändring, antagen till hvilande nu, kan i alla händelser icke blifva gällande förr, än en grundlagsändring, som antages till hvilande å nästa års riksdag. Således är det ingen fara, och att det kan vara skäl att betänka sig något mera på denna sak, i afseende derpå hänvisar jag dels till hvad herr Jonsson i Hof sagt och dels till det förhållande, hvartill kammarens ledamöter varit vittnen, att frågan om den af motionären föreslagna grundlagsförändringen icke är väl beredd till afgörande, då han ju sjelf under debatten hunnit att vackla fram och tillbaka ett par tre gånger. Och under sådana förhållanden torde det vara förklarligt och ursäktligt, att vi andra icke äro beredda att antaga den allra sista lydelsen af den saliggörande läran.

Om ändring af § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen.
(Forts.)

Jag anhåller om afslag å motionen.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats *dels* bifall till utskottets hemställan och *dels* afslag derå och bifall i stället till den af herr Ryding i ämnet väckta motionen. Herr talmannen gaf propositioner i enlighet med dessa yrkanden och fann den senare propositionen vara besvarad med öfvervägande ja; men som votering begärdes, skedde nu uppsättning, justering och anslag af en så lydande voteringsproposition:

Den, som med afslag å hvad konstitutionsutskottet hemställt i andra punkten af förevarande utlåtande n:o 4 bifaller den af herr Ryding i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets ifrågavarande hemställan.

Omröstningen, i vanlig ordning företagen, visade 113 ja-röster mot 87 nej-röster; hvadan kammaren fattat sitt beslut i enlighet med ja-propositionens innehåll.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	C. G. Bäckgren,	under 6 dagar fr. o. m. den	21	dennes,
»	O. G. Ericsson i Odensvi	» 6 » »	21	»
och	» D. G. Restadius	» 6 » »	21	» .

§ 11.

Anmälades och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 5, till Konungen, angående val af deputerade
Andra Kammarens Prot. 1895. N:o 19.

att, jemlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, öfverlägga med Konungen.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,43 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.
